

ŞİİR ve HİKÂYE ÇEVRESİNDE OLUŞAN İKİ TÜR: MANZUM HİKÂYE ve ÖYKÜ-ŞİİR

Yrd. Doç. Dr. Selçuk ÇIKLA*

ÖZ: Tarih boyunca edebî türlerden en fazla etkileşim içinde bulunan ikisi şiir ve hikâye olmuştur. Bu etkileşim sonucunda çok yaygın olarak yazılan bazı ara formlar ortaya çıkmıştır: epos, mensur şiir (düzyazı şiir), şiirsel düzyazı, anlatımcı (narrative) şiir, manzum hikâye ve öykü-şiir. Bunlar içinde ise şairler tarafından en fazla tercih edilenleri manzum-hikâye ve öykü-şiir olmuştur. Bu iki formun hem şiirden hem de hikâye türünden aldığı birtakım özellikler vardır. Bu çalışmada hem adları verilen ara formların özellikleri üzerinde durulmuş hem de bunların şiir ve hikâye türlerinden aldıkları özellikler belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: şiir, hikâye, epos, mensur şiir (düzyazı şiir), şiirsel düzyazı, anlatımcı (narrative) şiir, manzum-hikâye, öykü-şiir

The Birth of a New Form Within the Boundaries of Poetry and Short Story: The Verse-Story and an Epic

ABSTRACT: Throughout the history, there has been an interaction between poetry and short story among the literary genres. Through this interaction, some new widely used minor genres have come into existence; like epos, prose-poetry, poetic prose, narrative poetry, verse-story and epic poetry. Verse story and epic poetry have been commonly preferred by poets. These two types share some characteristics with both poetry and short story. This study covers both the common characteristics of the new types in question and their shared characteristics borrowed from poetry and short story.

Key Words: poetry, short story, epos, prose-poetry, poetic prose, narrative poetry, verse story and epic poetry.

GİRİŞ

“Türler üzerine düşünmek ‘edebiyat teorisi’ kadar eski bir geleneğe sahiptir.” (Todorov 2001: 19)¹

* Erzincan Üni. Fen-Edebiyat Fak. TDE Böl. scikla@yahoo.com

¹ Bizde de özellikle “Batıdan alınan her türün Tanzimattan itibaren teorisi de yapılmış-

Edebî türlerin doğuşu ve gelişimi ile ilgili bugüne kadar birçok görüş ortaya atılmıştır. Bunlardan en yaygın olarak bilinenleri şiirin en eski tür olduğu; hikâye, roman ve tiyatro gibi türlerin ilk örneklerinin çok eski çağlara uzandığı ve bu türlere ait farklı nitelikteki metinlerin hemen her milletin geçmişinde var olduğu yönündeki görüşlerdir. Gerçekten de vazgeçilmez ihtiyaçlardan biri olan “anlatma” ihtiyacı geçmişten bugüne hem sözlü hem de yazılı olarak insanoğlunun hayatında en fazla yer edinmiş bir eylemdir. Hatta bu “anlatma” eyleminin, yaratıcının da dünya ve ilk insandan bu yana kulları ile arasındaki iletişimi sağlamak için kullandığı yegâne eylem olduğu görülür. Bu eylemin insanoğlunun hayatındaki en eski ürünleri ise daha çok aynı kaderi paylaşma/milletleşme sürecinde ortaya çıkan masallar, efsaneler, destanlar, halk hikâyeleri, halk oyunları ve piyesler şeklinde tezahür etmiş olmalıdır.

Edebî türlerle ilgili bir diğer önemli görüş, bir millete ait yaşantıların, kültürel öğelerin veya edebî metinlerin başka bir millete de tesir ettiği/edebileceğidir. Özellikle coğrafî, dinî, kültürel açıdan komşu olan veya aynı medeniyet havzası içinde yer alan milletler arasında bu tür etkileşimler kaçınılmazdır. Bu anlamda hem edebî türler içinde şiirin Türk edebiyat tarihinin de ilk türü olduğunu; en evrensel türler olan masal, efsane, destan, halk hikâyesi, halk oyunu ve piyesin en eski Türk topluluk ve devletlerinde -bugünkünden çok farklı yapıda da olsalar- bazı örneklerinin var olduğunu söylemek, hem de Türk edebiyatında hikâye, roman ve piyes gibi batıdan girdiği söylenen türlerin aslında farklı görünümlemlerle eskiden beri edebiyat geleneğimizin birer aslı türü olduklarını belirtmek gerekir.

İnsanoğlunun ve medeniyetlerin tekâmülü gibi anlatma ihtiyacından doğan edebî türlerin ve metinlerin de tekâmül ettiği, değişime uğradığı hatta zaman içinde bazı türlerin birbirine karıştığı veya birbirlerinden bazı özellikler aldıkları, türler hakkında ileri sürülen önemli bir diğer görüş ve bilinen bir gerçektir. Bu makale özellikle şiir ve hikâyenin iç içe geçtiği en yaygın iki tür olan “manzum hikâye” ve “şiir öykü” üzerine derinlikli bir düşünce ve araştırma faaliyeti olarak türlerin karışımı tezinden yola çıkılarak kaleme alınmıştır.

Türlerin Karışımı

Şiir ve hikâye; anı, gezi, günlük gibi pek çok ortak özellik barındıran türler tarih boyunca daima etkileşim içinde olmuşlardır. Bunlar içinde birbirine en çok karışan veya birbirinden en fazla etkilenen iki tür olarak çoğunlukla şiir ve hikâye gösterilir (Uygur 2005: 128). Gerçekten de bu türlerin insanoğlunun duygularını, hayallerini veya yaşantılarını en yay-

gın “anlatma” aracı olarak kullanıldığı düşünülebilir.* Nitekim dünya edebiyatında, her milletin ilk edebî ürünleri arasında yer alan epik anlatıların hem nesir hem de nazım örneklerine rastlanması zamanla “şiir-hikâye” veya “manzum-hikâye” gibi karışık türlerin oluşmasının da yolunu açmıştır, denebilir. Türk edebiyatında da hem bilinen en eski şiirlerde yer alan hikâye öğeleri hem de ilk hikâye, destan, masal ve efsanelerdeki şiirsel öğeler bu iki türün birbirine yaklaşması, karışması ile neticelenmiş görünmektedir.

Edebî türlerin doğuşu, sınıflandırılması ve adlandırılmasında (Wellek-Warren 1983: 311-326; Todorov 2004: 11-29) en çok biçim, muhteva², üslûp ve kapsam gibi faktörler rol oynamıştır. Diğer taraftan eskiden beri edebî eserlerin şiir ve nesir olmak üzere iki temel biçim etrafında yaratıldıkları görülüyor (Aytaş 2006: 261-275). Bu iki biçim de kendi içinde yine biçimden ve muhteva-üslup-kapsam alanı farklılıklarından kaynaklanan alt türlere ayrılıyor. Söz gelişi “şiir” genel başlığı altında manzum şiir-mensur şiir; epik, lirik, didaktik, pastoral şiir; farklı millet, kültür ve edebî eğilimlerin tercihlerine göre değişen özellikleriyle mesnevi, sone, koşma, gazel, Terza Rima veya serbest şiir gibi burada hepsini sayıp dökmeye imkân olmayacak kadar çok sayıda tür vardır. Nesirde de tiyatro (dram, komedi, trajedi), hikâye, fabl, roman, hatıra, deneme, fıkra, biyografi, otobiyografi, masal, mektup, günlük gibi türler mevcuttur. Ancak tarihî süreç içinde edebî türlerin farklılıklar gösterdiği, kırılmalara uğradığı, şekil değiştirdiği, bu sebeple de bazı türlerin birbirine karışmaya başladığı görülmektedir (Tökel 1999: 33). Aslında sadece türler karışmamakta, belli bir tür de kendi içinde çok farklı uygulamalarla kırılmalara uğramaktadır.³ Çünkü türler katı ve sabit değillerdir. Sürekli değişim hâlinde dirler (Çetişli 1987: 98-99).

* Edebî türler içinde en eskileri şiir ve hikâye olsa gerek. Piyas, roman gibi türlerin sonradan türediği rahatlıkla söylenebilir. Belki de ilk insandan itibaren oluşturulan ilk sözlü ürünlerin şiir ve hikâye karışımı bir yapısı olduğu için bugün de bu iki tür arasındaki geçişler devam etmektedir.

² “Edebî metinler, sahip oldukları form ve içeriğe göre türe ayrılmaktadır. Özellikle form, türün belirlenmesinde büyük bir işleve sahiptir. Edebiyat, dille üretilen bir sanat olduğu için, formun oluşumu da doğal olarak ‘dil kullanımına’ bağlıdır. Mesela, dil didaktik boyutuyla kullanılırsa, makaleler, haber ve ilan metinleri gibi türler çıkar karşımıza. Şayet dil, imgesel (üst dil) boyutuyla kullanılırsa, şiir, öykü, roman gibi edebî türler ortaya çıkar.” (Sağlık 2007: 53)

³ Söz gelişi Melisa Gürpınar’ın *İstanbul’un Gözleri Mahmur*’u, şiirin yanı sıra öykünün, romanın ve hatta tiyatronun niteliklerini barındırmaktadır. Eserin bu özelliğini Gonca Gökalp-Alpaslan şöyle ifade etmektedir: “Bu durumda eser, her biri kendi içinde başlayıp biten bağımsız yaşantılar taşıdığı için öykü; dizeler halinde biçimlendirildiği ve ‘şiirsel’ olanı yakaladığı için şiir; her parça bir diğerini bütünlediği, hepsi aynı zaman kurgusunda bir noktadan (19. yüzyıl sonu) bir başka noktaya (1950’lere ve bugüne) ulaştığı için bir tür roman; yaşamı anlatılan her kişi bu ortak zaman ve

Edebî türlerle ilgili bilinen en eski yazılı görüşlerden biri Aristo'ya aittir. Onun *Poetika*'sında şiire ayırdığı bölümlerde ileri sürülen görüşlerinden birisi şiir ve hikâye arasındaki yakın ilişkiye işaret etmekte ve bu iki tür arasındaki geçişlerin varlığının çok eskiye dayandığını göstermektedir. Hatta *Poetika* neredeyse bütünüyle bu iki türün yansıması olan, her ikisi de öykülü birer tür olan epos (epik şiir) ile tragedyanın özellikleri ve birbirlerinden farklı, üstün olan yönleri üzerine yazılmış bir kitaptır, denebilir.

Aristo'nun *Poetika*'daki açıklamalarından anlaşıldığı üzere edebî türler arasındaki benzerlik kendini en çok epos (destan) ile tragedyada göstermiştir. Eski Yunan'da hexametre, yani altı birimli veznin kullanıldığı öykülü şiir olan epos ile ahlâkî bakımdan ağırbaşlı konuların taklit edildiği, başı sonu olan, belli bir uzunluğu bulunan eylemlerin taklidi (öykü) şeklinde yaratılan tragedya türlerinden her ikisi de öykülemeye başvurmaları açısından birbirlerine benzerler, ancak onları birbirinden ayıran bazı özellikler de yok değildir. Bir kere biri nesre diğeri de nazma ait bu iki türde aynı öykü biçimi kullanılmamaktadır. Diğer taraftan tragedyada öykü güneşin doğuşundan batışına kadar olan zaman içinde tamamlanmaya çalışılırken, eposta zaman açısından bir sınırlandırma yoktur. Yine de tragedyanın sahip olduğu altı özellikten (öykü, karakterler, dil, düşünceler, dekorasyon/mekân ve müzik) son ikisi hariç diğerlerinin epik şiirde de yer alması ve tragedyalar içinde şiir parçalarına yer verilmesi bu iki tür arasındaki geçişleri ve yakın ilişkiyi açıkça ortaya koymaktadır (Aristoteles 1999: 21-23, 70, 85). *Poetika*'dan mülhem bu bilgi ve yorumlardan sonra söz konusu iki tür arasındaki ilişkinin ne kadar sıkı olduğunu ilgili bahiste Aristo şöyle ifade etmektedir: “Epik şiirin sahip olduğu her şey tragedya'da vardır; fakat tragedya'da bulunan her şeye epik şiir sahip değildir.” (Aristoteles 1999: 21)

Şiir ile Hikâye Arasındaki Türler

İnsanın hayatta en çok karşılaştığı tür öyküdür. Çünkü “Öyküye sadece edebî eserde değil, bir gazete haberinde, bir mektupta veya günlük hayatın herhangi bir safhasında sözlü veya yazılı olarak ifade edilmiş bir metin olarak rastlamak mümkündür.” (Ece 2004: 11) Bir başka tür bu imkâna sahip değildir. Diğer taraftan şiirin de insanlığın ilk çağlardan bu yana özellikle düğün, doğum, ölüm, kahramanlık, zafer gibi duygu yüklü her anında başvurduğu yegâne tür olduğunu unutmamak gerekir.

Tarih içinde şekillenen birçok türde bu iki türün, şiir ve hikâyenin, farklı yapılarda bir araya geldiği görülür. Bu türler arasında en bilinenleri

mekân içinde bir tür rol aldığı ve eser dramatik bir kurgulamaya dayandığı için de adeta tiyatrodur.” (Gökâl-Alpaslan 1995: 20)

epos, mensur şiir (düzyazı şiir), şiirsel düzyazı, anlatımcı (narrative) şiir, manzum hikâye ve öykü-şiir (şiir-hikâye)dir. Yalnız bu türler arasında özellikleri açısından birbirlerine çok yakın olanları olduğu gibi, şiirden daha çok nesre yakın duranları da vardır. Aşağıda bu türlerin belli başlı özellikleri ve örnekleri üzerinde durulurken birbirleriyle benzeşen ve birbirlerinden ayrılan yönlerine de temas edilecektir.

En Eski Hikâyeli Şiir: Epos (Epik Şiir-Destan)

Yunanca epos (epope) dilimizde “destan”ın karşılığıdır.⁴ Epik şiir, konusu daha çok bir millete ait kahramanlıklar, savaşlar, göçler gibi o milletin var oluş tarihindeki önemli olaylar olan, uzun soluklu, hem günlük-olağan hem de olağandışı olayları işleyen, olağanüstü güçlere sahip insan ve tanrıların kahramanları arasında yer aldığı hikâyeli şiirdir. Dünya edebiyatlarında en eski destanlardan biri 16.000’i aşkın dizeden oluşan *İliada*’dır (Özdemir 2002: 72-75). Türk edebiyatında da en eski destanlar *Yaratılış*, *Alp Er Tunga*, *Şu*, *Oğuz Kağan*, *Bozkurt*, *Ergenekon*, *Türeyiş*, *Göç* ve *Manas* destanlarıdır, ancak bunlar çok eski çağlarda bir şair tarafından derlenmediği gibi bir folklorcu tarafından da tespit edilip yazıya geçirilmemiştir. Bu destanlar hakkındaki bilgilerimiz Çin, İran ve Arap kaynaklarında tespit edilmiş bilgilerden ibarettir (Solok 1995: 15).

Bütün edebiyatlarda hikâye içeren en eski tür epik şiir olmalıdır: “Epik şiir, büyük ölçüde eski çağlardaki savaşçılar ve kahramanlar etrafında gelişen olaylardan müteşekkil uzun hikâyeli şiire verilen addır. Bu kahramanlar devrine ait/destansı şiirler mit, efsane, halk masalı ve tarihi de içine alan anlatılardır. Epik şiirler çoğunlukla bir milletin geçmişinde görülen yüksek/muhteşem tarihini ve ideallerini temsil etmeleri açısından millî öneme sahiptirler.

Epik şiirlerin çoğu şu genel özelliklere sahiptir: Merkezî bir figür, insanüstü bir yetenek, doğüstü bir cevher, tehlikeli bir yolculuk, çeşitli belalarla karşılaşma, oldukça uzun hikâye pasajlarının veya diyalogların varlığı, ayrıntılı bir şekilde işlenmiş selamlaşma, tanışma, karşılaşmalar ve konu dışı sözler, destansı teşbihler, uzun konuşmalar, klâsik trajedi tonunda/yüksek tonda canlı türküler.” (Cuddon 1984: 225-226) Epik şiiri bu sayılan özelliklerden en çok hikâye pasajları ve konuşma bölümleri hikâye türüne yaklaştırmaktadır. Diğer taraftan hikâye içeren en eski türün epik şiir olması da daha çok bu metinlerin milletlerin bilinen en eski, çocukluk çağlarına ait olmasından ötürüdür, denebilir.

⁴ “Kahramanlık konularını işleyen uzun bir şiir türüdür. Bir adı da «destan»dır. Yunanlılar bu tür şiirlere «epos-söz» dediklerinden ötürü, Batı edebiyatında destana «epope» adı verilmiştir.” (Gözler 1975: 295)

Mensur Şiir/Düzyazı Şiir

Mensur şiir, batı edebiyatında varlığını Türk edebiyatından çok önce kabul ettirmiş bir türdür (Andı 1997: 26-28). Batıda 1842'ye kadar "şairâne nesir" olarak anılan mensur şiir (*poem en prose*) adı ilk kez Baudelaire'in *Küçük Mensur Şiirler (Petits Poemes en Prose-1869)* isimli eserinde kullanılmıştır (Argunşah 2002: XI; Tarım 1997: 21-22; Gariper 2006: 361-362). Türk edebiyatında ise Rezaizade Mahmud Ekrem'in "Her mevzûn ve mukaffâ lakırdı şiir olmak lazım gelmez, her şiir mevzûn ve mukaffâ bulunmak iktizâ etmediği gibi." (Okay 2005: 59; Arseven 2008: 14) yargısı nesrin şiire/şiirin nesre yaklaşmasında önemli bir hareket noktası olmuştur. Edebiyatımızda *mensur şiir* adlandırmasını ilk kez kullanan Halit Ziya'yı İzmir'deyken bu türe ait birçok metin yazmaya götüren de bir taraftan Rezaizade'nin ilk örneklerini verdiği nesir hâlindeki şiirleri, diğer taraftan ise Baudelaire ve diğer mensur şiir yazar batılı şairlerden yapılan tercümelemeler olmuştur (Çetişli 1987: 107; Tarım 1997: 12-15). Halit Ziya'dan önce ise mensur şiir örneklerine Rezaizade dışında Abdülhak Hamit, Mustafa Reşit ve Mehmet Celâl'de rastlanmaktadır (Çetişli 2006/1; Çetişli 2006/2: 345).

Halit Ziya'nın "mensur şiir" adını vermesinden önceki ilk örneklerde bu tür için *nesr-i muhayyel*, *nesr-i şî'r-âmîz*, *nesr-i nazm-âmîz*, *nesr-i şairâne*, *measure-i şairâne* gibi isimler kullanılmıştır. "Mensûr şiir" in yaygınlaşmasından sonra bazen *mensûre*, *fantazi*, *fantaziye* gibi isimlerinin kullanıldığı da görülmüştür. *Düzyazı şiir* ise türe yakın dönemlerde takılmış olan bir addır (Çetişli 2006/2: 348). Mehmet Yalçın'ın *Şiirin Ortak Paydası*'nda ise bu tür için "düzanlatım şiiri" adı kullanılmaktadır (Yalçın 1991: 183-187).

Şiir ile hikâye arasındaki türlerden biri olan mensur şiir⁵ *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*'nde "Şeklen nesri andıran yani vezinsiz, kafiyesiz olarak düzyazı gibi yazılan ancak şiirsel unsurlarla (iç kafiye/seci, iç ahenk, şairâne benzetmeler, duygu yüklü ifadeler vb.) beslenen; *şiirle nesir arasında nesirden ziyade şiire yakın* duran kısa metinlere verilen ad." (Karataş 2004: 315) olarak tanımlanmıştır. Gerçekte mensur şiirlerin "nesirden ziyade şiire yakın" durduğunu söylemek mümkün değildir. Aslında bu tür de aşağıda özellikleri verilen "şiirsel düzyazı" gibi en başta şiir değil, düzyazıdır.⁶ Fransa'da 19. yüzyılın ortalarında doğmuş

⁵ Üniversitelerimizde mensur şiir üzerine iki kapsamlı tez hazırlanmıştır: (Çetişli 1986; Dervişoğlu 1995)

⁶ İsmail Çetişli "Mensur Şiir" başlıklı yazısında türün şiir değil, nesir olduğunu şöyle izah etmektedir: "O hâlde mensûr şiir nedir? Bu sorunun akla getirdiği ilk cevap; vezinsiz, kafiyesiz, mısrasız, cümleler/satırlardan müteşekkil nesirdir. Unutulmamalıdır ki, sıfat tamlaması olan türün adındaki ilk kelime, "nesr" (yayma, saçma, dağıtma; manzum olmayan söz veya yazı) kökünden gelen "mensur"dur (yayılmış, saçılmış,

olan bu türe orada ilk zamanlar “şairâne nesir” denmesi de bu türün şiir- den ziyade nesrin özelliklerini daha güçlü bir şekilde ihtiva etmesinden- dir. “Mensur şiir” ve ”şiirsel düzyazı” gibi türlerin örneklerine “şiir” denmeyişinin ardında yatan en önemli sebep budur. Zira bir nazım şekli- nin en önemli vasfı üretilme biçimidir. Yani içinde bazı şiirsel özellikler taşınması bir metnin şiir olduğunu göstermez. Nitekim Hülya Argunşah’ın mensur şiir tanımı da bu yargıyı doğrular niteliktedir: “Mensur şiir; cümle yapısı ve ahenk gibi şiire has özellikler taşıdığı hâlde vezne ve kafiyeye bağlı olmayan, şairane bir konuyu, his, hayal ve düşünceyi kısa bir ha- cimde ve yoğun bir şekilde süslü bir üslûpla anlatan düz yazılardır.” (Argunşah 2002: XII) Yani “mensur şiirler, şiirdeki arayışlardan doğmuş- tur ama öncelikle nesirdirler. Şiirden ödünçlenmiş şairane eda mensur şiiri şiir olarak değerlendirmeye yetmemektedir.” (Argunşah 2002: XIX; Sağlık 2005: 15) Nitekim aşağıdaki mensur şiir örneği de bu tür metinle- rin şiir değil, nesir olduğunu⁷ hiçbir şüpheye yer bırakmadan ispatlamak- tadır:

Benim Olsaydın

“Benim olsan, ah bu mümkün olsaydı... Seni uzak, uzak, bu in- sanlardan pek uzak bir yere götürürdüm; öyle bir yere götürürdüm ki orada yalnız tabiatla kalırdık. Denizle, sema ile, sahra ile kalır- dık... Sâde ikimiz kalırdık...

Orada, yalnız ormanda yapraklarla inleyen mütehevvir rüzgârın, uzaklarda dalgalarla döğünen medhûş denizin, gökte şimşekleriyle gürleyen haşîn yıldırımın sesiyle kalırdık... Sâde ikimiz kalırdık.

Sâde ikimiz, unutulmuş, unutulmuş, her türlü kayıttan âzâde/iki mevcûd gibi yaşadık. Benim olsaydın felâketlerine, merâretlerine, âfetlerine tahammül için kuvvet bulur, hayâtın sebebini anlardım; benim olsaydın hayâtı severdim.” (Mehmet Rauf 2002: 10)

Şiirsel Düzyazı

Metin Celâl’in “Türlerarası İlişki” başlıklı yazısında bir zamanlar var olan ve lise edebiyat derslerinde örneklerinin okutulduğunu söylediği “şiirsel düzyazı” (Celâl 1999: 52), aslında bir nevi “mensur şiir” tarzının devamı gibidir. Metin Celâl, Meriç Güleç’e ait olan aşağıdaki metni bu türe örnek verir:

dağılmış). Bu bakımdan mensur şiirin dil ve -özellikle- yapı bakımından “mensur” olması, “manzum” olmasından çok daha önce gelir ve tür nesirdir.” (Çetişli 2006/2: 349)

⁷ “Şiirin cümle yapısı ve âhengini muhafazaya çalısan, ancak vezne ve kafiyeye bağ- lanmayan düz yazı türü.” (Çetişli 2006/2: 263)

“Denizlerimizde boğuluruz! Yakamozlar kurtarıcımız olur! Sessizlik yağmura dönüşür, yağmur hüzne! Hüzün olurum. Buram buram hüzün kokar her yanım. Hasret kokar! Hayal kurarım. Hayallerim gerçeğimi taşıyamaz olur. Vazgeçerim! Önce de senden vazgeçerim hep! Vazgeçmek kâr etmez! Ertelerim hep seni! Yağmurları ertelerim! Bulutların güneşi sakladığı gibi bugünü saklarım yarınlara!” (Celâl 1999: 52).

Aslında bu metinde şiirsel bir söylem havası taşıyan her birimi alta yazdığımızda metnin şiire yakınlığı ortaya çıkar:

Denizlerimizde boğuluruz!
Yakamozlar kurtarıcımız olur!
Sessizlik yağmura dönüşür, yağmur hüzne!
Hüzün olurum.
Boram boram hüzün kokar her yanım.
Hasret kokar!

Hayal kurarım.
Hayallerim gerçeğimi taşıyamaz olur.
Vazgeçerim!
Önce de senden vazgeçerim hep!
Vazgeçmek kâr etmez!
Ertelerim hep seni!
Yağmurları ertelerim!
Bulutların güneşi sakladığı gibi
Bugünü saklarım yarınlara!

Aysu Erden kısa öykülere şiirsellik boyutu kazandıran unsurlardan bahsettiği *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri* adlı çalışmasında “Şiirsellik boyutu taşıyan öyküler şiirsel düzyazı, şiirsel anlatı ya da şiirsel kurmaca olarak da adlandırılabilirler.” (Erden 2002: 344; Erden 2000: 84) demektedir. Erden’in verdiği öykü örneklerinden birçoğu da şiirlerin taşıdığı kimi özellikleri ihtiva ettiğinden bunlar için “şiirsel” sıfatını kullanmak mümkündür; ancak bu tür metinler “şiir” değildir, “şiirsel”dir sadece. Çünkü düzyazı olarak yazıldıkları ve öyküler öncelendiğinden bunlar düzyazıdır ve öyküdür; şiir-öykü veya manzum hikâye değildir, şiir ise hiç değildir.

Aşağıda sunulan iki metin parçası Aysu Erden’in farklı öykücülerden derleyerek verdiği “şiirsel düzyazı” örneklerindedir:

“Hayat biraz da yaşayamadıklarımız çocuklar: Hayat yürümediğimiz yollar, dokunmadığımız insanlar. Hayat tanışıp âşık olamadıklarınız, uğruna ölümü paylaşamadıklarınız. Hayat biraz da bunlar çocuklar.” (Erden 2002: 332)

“Yabancılık yok. Hüzün yok. Alkol yok. Tütün yok. Öfke yok. Hırs yok. Nefret yok. Yalan yok. Tuzak yok. Çürüme yok. Sansür yok. Teselli yok. Yokluk yok. Yok yok.” (Erden 2002: 339)

Bu örnekler şiirsel düzyazının mensur şiirle yakınlığını ortaya koymaktadır. Nitekim Rahim Tarım, Mehmet Rauf’un *Siyah İnciler*’ini “Düzyazı Şiirler” tamlamasıyla niteleyerek bu farklı adlandırmaların birbirinden çok da ayrı türleri karşılamadığını ima etmiş olmaktadır. Diğer taraftan İsmail Çetişli de mensur şiirin Türk edebiyatındaki gelişimini anlattığı bir yazısında “Fransız edebiyatının 1842’ye kadar olan tarihinde, sanatkârâne üslupla kaleme alınmış ve *prose poetique / şairane düzyazı* şeklinde isimlendirilen” sanatkârâne nesrin adı daha sonra “*poeme en prose / mensur şiir*” (Çetişli 2006/2: 343; Çetişli 1987: 107) olmuştur, bilgisini vermektedir. Bu bilgiler ve yorumlar “mensur şiir”, “şiirsel düzyazı” ve “düzyazı şiir” gibi terimlerin aslında aynı veya birbirine çok benzeyen türdeki metinleri karşıladığını düşündürmektedir. Belki de bu son başlıkta ele alınan şiirsel düzyazının düzyazı şiir (mensur şiir)den ayrılan iki önemli farkı vardır. Bunların birincisi şiirsel düzyazılarda öyküsellüğün izlerinin mensur şiire göre daha fazla ön plânda olmasıdır. İkincisi ise şiirsel düzyazıların, manzum hikâyeler kadar olmasa da, mensur şiirlerin büyük oranda ferdi konuları ve hislenişleri işleminin⁸ zıddına, ferdi yaralara ve sosyal meselelere daha fazla gönderme yapmalarıdır.

Anlatımcı (Narrative) Şiir

Anlatma anlamına gelen “narration” kelimesinden türetilen “narrative” *anlatımcı, öykülü* demektir.⁹ Kelimenin bu anlamı sebebiyle Memet Fuat bu türü “Öykülü Şiir” terimiyle karşılamayı uygun bulmuştur (Fuat 1996: 234).

Hayat her anı ve mekânıyla anlatmaya yöneliktir. İnsanoğlu hayatının her anı ve mekânında daima anlatacak bir şeyler bulmuştur. Her birey gün içinde daima bir anlama ve anlatma çabası içindedir. Yani anlama ve anlatma, insanoğlunun en eski ve en yaygın eylemlerindedir. O sebeple insanlık tarihinin en eski yazılı ve sözlü eserlerinin de yine anlatma esasına bağlı olduğu görülür. Dünya tarihinin en eski metinleri olan bütün kutsal kitaplar, masallar, efsaneler, destanlar hep bu anlatma çaba-

⁸ Mehmet Rauf’un *Siyah İnciler*’indeki 65 mensur şiirin yalnızca 7’sinde (% 10,7’sinde), sadece “zavallılara acıma” duygusundan öteye geçmeyen zayıf bir sosyallik hissedilmektedir. Diğer mensur şiirlerde ise aşk, bedbinlik, yalnızlık, kaçış, ölüm, tabiat gibi ferdi duygulanışlar ağır basmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi ve yorumlar için bk. (Çetişli 1995: 109-127).

⁹ “«Narrate» İngilizcedeki Latince sözcüklerden; ‘Öykülemek; anlatmak; aktarmak’ anlamlarına geliyor. ‘Narrative’ ise ‘öykülemeli’ diye çevrilebilir.” (Fuat 1996: 234).

sının ürünleridir. Bu eylem öyle vazgeçilmezdir ki Kur'an-ı Kerim'deki geçmiş milletlere ait yaşanmış olayların anlatıldığı kıssalar göz önüne alındığında yaratıcının bile ilk insandan son peygambere kadar öykülü veya öyküsüz anlatımı tercih ettiği görülür. Bu noktada "Bütün kutsal metinlerimiz şiirsel metinlerdir ve hepsi de anlatır." (Stetie 1995: 90) yargısının doğruluğu pek de tartışma götürmez.

Uzunluk, üslup, tema, yapı ve amaç bakımından farklı özellikler taşıyan anlatımcı şiirin ilk örnekleri olarak Gılgamış epiği ve Homer ile Hesiod'un şiirlerini gösteren (Cuddon 1984: 411, 415) J. A. Cuddon, *A Dictionary of Literary Terms* adlı çalışmasında anlatımcı şiiri (narrative verse) şöyle tanımlanmaktadır: "Anlatımcı şiir hikâye anlatır. Bu tür şiirler çoğu edebiyatta yaygın olarak mevcuttur. Epik, vezinli romans ve ballad (-öykülü- halk şarkısı, türkü) gibi üç ana çeşidi olmakla birlikte aslında kolayca sınıflandırılmayacak ve bu üç ana kategoriye dâhil edilemeyecek kadar çok sayıda anlatımcı şiir vardır." (Cuddon 1984: 411)

Hikâye anlatan şiir türleri içinde "anlatımcı (narrative) şiir" in alanının çok geniş olduğu, batı edebiyatlarında hikâye anlatan hemen her şiire "anlatımcı şiir" dendiği J. A. Cuddon'un yukarıdaki tanımından anlaşılmaktadır. Batıda kendi içinde sınıflandırılan bu türün Türk edebiyatındaki karşılığının ise manzum destanlar, manzum hikâyeler ve öykü-şiirler olduğu görülecektir.¹⁰

* * *

Türk edebiyatının son bir buçuk asırlık tarihinde hemen her şairin edebî eserleri arasında şiir ile hikâyenin iç içe geçtiği en yaygın iki türün örneklerine rastlanmaktadır. Bunlar *manzum hikâye* ile *öykü-şiir (şiir-hikâye)* türleridir. Özellikle Servet-i Fünûn'dan itibaren hikâyeci yönleri ön plâna çıkan sanatkarların şiir veya manzum hikâye yazmasından ziyade, daha çok şairlerin manzum hikâye veya öykü-şiir yazdıklarına şahit oluyoruz. İki farklı sanatkarın (şair ve hikâyeci) bu birbiri içine geçen yönlerinden hareketle öncelikle *manzum hikâye*, sonra da *öykü-şiirin* özellikleri ve örnekleri üzerinde ayrıntılı bir şekilde durmak yerinde olacaktır:

¹⁰ Bâki Asiltürk anlatımcı şiiri manzum hikâyeden ayırır ve onu daha çok öykü-şiirlerle eş tutar: "Anlatımcı şiir, başı sonu belli bir hikâyesi olan, sunuluşunda olay örgüsüne, neden-sonuç ilişkisine, olay kahramanlarının veya olayın geçtiği yerin tasvirine de yer veren şiirdir... Anlatımcı şiirin manzum hikâyeden farklı bir şiir olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir. Manzum hikâye dendiğinde Tevfik Fikret'in 'Sühâ ve Pervin', Mehmet Akif Ersoy'un 'Mahalle Kahvesi', 'Seyfi Baba' vb. şiirleri aklımıza gelir. Buna karşın 'anlatımcı şiir' in örnekleri olarak Cumhuriyet dönemi Türk şiirinden Faruk Nafiz Çamlıbel'in 'Han Duvarları', Ahmet Muhip Dırnas'ın 'Fahriye Abla'sı, Kemalettin Kamu'nun 'Bingöl Çobanları' hatırlanabilir." (Asiltürk 2006: 79-80).

Şiir ile Hikâye Arasında Bir Başka Tür: Manzum Hikâye

Türk edebiyatında manzum hikâyenin köklü bir geçmişi vardır. Edebiyatımızda bilinen ilk manzum hikâye örneği Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig*'idir. Ondan sonra Türk şairleri daha çok mesnevî formu içinde bu türün örneklerini vermişlerdir. Tanzimat yıllarından itibaren ise Şinasi'nin, Abdülhak Hamit'in, Tevfik Fikret ve Ali Ekrem'in, Mehmet Emin ve Mehmet Âkif'in farklı özellikler gösterecek de birçok manzum hikâye yazdığı görülür (Gökçek 2005: 289-290).

Tanzimat sonrasındaki edebiyatımızda, klâsik edebiyattakinden bir hayli farklı nitelik kazanmaya başlayan manzum hikâyelerin ilk örnekleri Şinasi'de, onun fabl tarzında yazdığı manzum hikâyelerinde (manzum fabllarında) görülür. Onun şiirlerini toplandığı *Müntehâbât-ı Eş'âr*'da dört manzum hikâye vardır: "Tenasüh", "Eşek ile Tilki Hikâyesi", "Karakuş Yavrusu ile Karga Hikâyesi" ve "Arı ile Sivrisinek Hikâyesi" (Şinasi 1960: 99-106). Bu dört manzum hikâyenin üçünün fabl olduğu görülür.

Manzum hikâye geleneği yüzyıllarca öncesine dayanıyorsa bile, Tanzimat'tan sonraki şairler içinde Tevfik Fikret'e kadar bu türe fazla rağbet edilmediği görülmektedir. Nitekim Şinasi'den sonra Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın akıcı, sade, anlaşılır bir dille herhangi bir manzum hikâyeye yazmadığı bilinmektedir. Tevfik Fikret'ten önce ise bu tür için ilk adımları Recaizade Mahmud Ekrem, Abdülhak Hamit ve Muallim Naci atmıştır.

Tanzimat'tan sonra manzum hikâyeye en fazla rağbet eden ilk şair Tevfik Fikret olmuştur. Tevfik Fikret'in bu türe ilgisi Fransız şairi François Coppee'nin etkisiyle başlamıştır. Şair 4 Mayıs 1899 tarihli *Servet-i Fünûn*'da yayınlanan "Coppee'nin Bir Şiiri" başlıklı musâhabe-i edebiyesinde Coppee'yi 1891'de Avrupa'da tahsilde olan bir arkadaşının gönderdiği bir risalede okuduğu "La Greve des Forgerons" (Demircilerin Grevi) başlıklı manzumesi ile tanıdığını yazar (Parlatır 2000: 153). Tevfik Fikret'in anlattıklarına bakıldığında şairin dikkatini iki şeyin çektiği görülür: 1. Coppee'nin yazdığını herkes anlamaktadır. Çünkü onun şiirinde hususî incelikler, ulvî derinlikler, şiiriyetler yoktur. 2. Coppee'nin şiirleri tabii, samimî ve hayatîyet doludur. Onlar olağanüstülüklerden sıyrılmış, günlük hayatın acılıklarını gerçekçi bir şekilde ele alan şiirlerdir.¹¹

Servet-i Fünûn şairlerinin kaleme aldıkları manzum hikâyeler mesnevî geleneğinin bir devamı sayılabilecek olsa da, bunlar aslında daha çok batıda gelişen romantik ve parnas akımlarının tesiriyle yazılmıştır

¹¹ Bu yazının tam metni için bk. (Parlatır 2000: 151-157).

(Aliş 1994: 331). Nitekim Tanpınar'ın "Fikret Hakkında" başlıklı yazısı da bu çerçevede bir görüşü dillendirmektedir.

Edebiyatımızda en çok manzum hikâye yazan şairlerden bir diğeri de Mehmet Âkif'tir. Onun *Safahat*'ında yirmi manzum hikâye yer almaktadır. Bunlar Fatih Camii, Küfe, Hasta, Hasır, Selma, Meyhane, Bayram, Mezarlık, Kör Neyzen, Âmin Alayı, Seyfi Baba, İstibdad, Hürriyet, Dirvas, Ahiret Yolu, Bebek Yahut Hakk-ı Karar, Köse İmam, Kocakarı İle Ömer, Mahalle Kahvesi, Said Paşa İmamı başlıklı manzum hikâyelerdir (Aydoğan 1996: 7-54). Bir de çok uzun manzum hikâyelerinden biri olan Asım'ın içinde yirmi küçük hikâye, fıkra ve fablın yer aldığı da unutulmamalıdır. Toplam 108 manzume ve 11.240 beyitten oluşan *Safahat*'ta (Gür 2007: 411), Himmet Uç'un tespitlerine göre toplam otuz beş manzum hikâyenin yer aldığı, bunların da eserin üçte birini teşkil ettiği görülür (Uç 2000: 7). Bu bilgiler Mehmet Âkif'in sanatında manzum hikâyenin ne kadar önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.

Mehmet Âkif'in bu manzumeleri, manzum hikâye türünün özelliklerinden çoğunu ihtiva eder. Bu manzumeler kullanılan tahkiye tekniği ile geleneksel hikâyeleme yolunu izlemesi bakımından önemlidir. Söz gelişi onun en uzun manzum hikâyelerinde biri olan/içinde birçok küçük hikâye barındıran *Asım*'da şair diyalog, tasvir, tahlil tekniklerini sık sık kullanır, anlatımı monotonluktan kurtarmak için yer yer fıkra ve fabllara başvurur, bu hikâye, fıkra ve fabllarda olayları hayatın içinden alarak hikâyelerin kıssadan hisse çıkarmak gayesini daima önceler, bazı mesajlarını geleneksel hikâyelerde örneklerine sıkça rastlanan sembolik ve alegorik anlatılar üzerinden verir, geleneksel dinî manzum hikâyelerdeki nefse/ferde yönelik mesajların sınırlarını genişleterek sosyal ve siyasî mesajlar içeren söylemlere de başvurur, kuvvetli dramatisasyonu ile hikâyeyi âdeta tiyatroya yaklaştırır (Huyugüzel 1986: 31-52). Bütün bu özellikler metnin nesre yaklaşmasının işaretleri olarak görülebilir.

a) Şair ile Hikâyeci/Şiir ile Hikâye Arasındaki Yakın İlişki

Sanatçı kimliğini taşıyan her şairin sanatın diğer dalları ile de yakın ilişki içinde olduğu, şiir dışında nesir türlerinden birkaçında da eserler verdiği görülür. Söz gelişi Ahmet Hamdi Tanpınar şair, hikâyeci, romancı, denemeci, eleştirmen, akademisyen kimlikleriyle bu çok yönlü özellikleri bariz bir şekilde yansıtan sanatçılardan yalnızca biridir. Diğer taraftan Türk edebiyatında birçok edebî türde eser veren sanatçıların yanı sıra sadece bir türde veya ağırlıklı olarak belli bir türde eser veren sanatçılar da gelip geçmiştir. Ayrıca sanat hayatına şiirle başlayıp hikâye ve romanla devam eden birçok sanatçı yaşamış, üstelik bu sanatçılardan bazılarının şiiri bıraktıkları görülmüştür (Ömer Seyfettin ve Sait Faik gibi). (Sağlık 2003: 15)

Sanat hayatında hem hikâye hem de şiir yazmış olan sanatçıların çoğu daha çok “şair” olarak nitelendirilmişlerdir. Söz gelişi Yahya Kemal Beyatlı, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba, Sezai Karakoç, Sabahattin Kudret Aksal, Baki Süha Ediboğlu, Cahit Zarifoğlu, Arif Ay gibi isimlerin hikâyeleri şiirlerinin, hikâyecilikleri de şairliklerinin gölgesinde kalmıştır (Dirin 2000: 211; Enginün 2004: 240).

Her edebiyatta edebî türlerin birinde karar kılmış ve o türdeki başarısıyla anılan sanatçılar olmuştur. Söz gelişi Türk edebiyatında Ahmet Mithat Efendi en çok romancı, Fahri Celâlettin en çok hikâyeci, Mehmet Âkif en çok şair kimliğiyle tanınmaktadır. Ancak mesela Mehmet Âkif gibi manzum hikâyede çok başarılı olan ve çok sayıda manzum hikâye yazmış olan şairlerin ikinci kimliği olarak görülebilecek hikâyecilikleri birkaç kitap ve makale çalışması¹² dışında çoğunlukla göz ardı edilmiştir.

Nasıl ki bir romancıda şiir duyarlılığı, tasvir gücünden kaynaklanan resmetme kabiliyeti bulunabiliyorsa, bir şairde de tahkiye etme (hikâyeleştirme) becerisinin yansımaları görülebilir. Sanat hayatı boyunca şiirde ısrar etmiş olan sanatçılar olmuştur elbette; ancak bu sanatçılardan bazıları aynı zamanda şiirin sınırlarını zorlayarak tahkiye yeteneklerini hikâyeler/manzum hikâyeler yazarak da göstermiştir. Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif bu tür sanatçıların tipik örneklerindedir. Bu bağlamda türlerin birbirine karışmasının veya türler arası geçişlerin en az hissedildiği şiirde bile bu şekilde bir başka türün, hikâyenin vasıflarının kendini göstermesi Türk edebiyatında az rastlanan bir durum değildir. Gerçekten de “Türk edebiyatında hikâye türünün köklü bir geleneği vardır.” (Mazıoğlu 1985: 19) Öyleki, Hasan Kavruk’un tespitlerine göre, eski Türk edebiyatında bütün “olay anlatan” metinlere hikâye denmiş; bir olayı anlatan tarih, masal, efsane, latife, destan, menkıbe gibi hikâyeleme esasına dayanan bütün eserler genel olarak “hikâye” olarak adlandırılmışlardır. Diğer taraftan eski Türk edebiyatında mensur hikâye şiir kadar rağbet görmemiş, şairlerin çoğu mensur hikâyeleri küçük görmüşler, o sebeple bu edebiyatta mensur hikâyelere nazaran çok fazla manzum hikâye yazılmıştır (Kavruk 1998: 7, 165).

Milattan önceki asırlardan son yüzyıla kadar çeşitli sebeplerin tesiriyle göçebe, değişken, hareketli bir hayat yaşamış olan Türkler yazmaktan çok söylemek zorunda kalmışlar ve yazdıklarında ise çoğunlukla nazmı tercih etmişlerdir. Çünkü yazı geleneğimizde mensur eserler kü-

¹² Söz gelişi bugüne kadar en fazla Mehmet Âkif’in manzum hikâyeleri ve hikâyeci yönü üzerine çalışmalar yapılmıştır. Şairin bu yönüyle ilgili yazılmış -tespit edebildiğimiz- kitap ve makaleler ise iki elin parmaklarını geçmemektedir: (Uç 2000; Huyugüzel 1986: 31-52; Doğan 2006: 136-145; Yetiş 2006a: 109-116; Göçgün 1991: 403-423; Kortantamer 1986: 89-134; Sağlık 2008: 362-393; Kaya 2007: 10-11; Aydoğan 1996: 7-54; Ağabegüm 1983: 36-40)

çümsenmiş ve değersiz bulunmuştur. Öyleki manzum kısımlara yer vermeyen halk hikâyelerine *kara hikâye*, *tandır başı masalları*, *koca nine masalları* denilmesi (Alptekin ve Boratav'dan aktaran Horata 2000: 35) bu bakış açısının bir yansımasıdır. Benzer şekilde doğu dünyasının ahlâk anlayışı ve dünya görüşünü aksettiren *Kâbusnâme*'de nesir *raiyyet*, nazım ise *padîşah* olarak nitelendirilmiştir (Horata 2000: 35). Batıda da Malherbe nesri *yürüyüşe*, şiiri *dansa* benzetmiştir (M. Kaya Bilgegil'den aktaran Horata 2000: 35).

b) Manzum(e) ve Manzum Hikâye Terimleri

Manzum, nazım'dan türemiş olan bir kelimedir. Özellikle XX. yüzyıl öncesinde, edebiyatımızda şiir yerine çoğunlukla “nazım” terimi kullanılmıştır.¹³ *Nazım*, vezinli ve kafiyeli sözlerden oluşan metinlere verilen genel bir addır. Yani *manzum*, nazma dökülmüş anlamına gelmektedir. *Manzume* de “manzum şiir” anlamındadır. Manzumelerde her türlü öğretici bilgi ve ahlâkî mesaj verilir. Manzum hikâye ise en geniş ifadeyle “şiir yoluyla hikâye anlatma formu” (Sağlık 2008: 363) olarak nitelendirilebilir. Çoğunlukla tarih içinde yaşanmış olayları, şairin yaşadığı, şahit olduğu veya tahayyül yoluyla kurduğu olayları işleyen “Manzum hikâye, hikâyenin nazım kuralları içinde aşağı yukarı olduğu gibi verilidir. Böylece hikâye nesirle yazılacağına nazımla yazılmış olur.” (*Bütün Eserleri 6*'dan aktaran Çetin 1997: 288)

Manzume “manzum şiir” olarak bilinmekle birlikte bu türün şiirden önemli bir ayrım noktasına sahip olduğu hep söylenmiştir. *Manzume* her ne kadar şiir yerine kullanılsa da her *manzume* şiir değildir/edebî değildir.¹⁴ Vezin ve kafiye kaydına sıkı sıkıya bağlı olan bu türün eski örneklerinde daha çok öğretici, öğüt verici bir yol izlenmiş, kelimeler büyük ölçüde gerçek anlamlarında kullanılmış, kelimelerin duygusal, çağırışma dönük, mecazî ve imgesel anlamlarına fazla yer verilmemiş ve estetik kaygı çoğunlukla geri plânda tutulmuştur. Hatta birçok manzumenin düzyazıdan farkının, cümlelerin ölçülü ve kafiyeli olarak mısralar halinde sıralanması (Karataş 2004: 305; Özdemir 2002: 67) olarak görüldüğü söylenebilir.

Manzume ve manzum hikâyenin en çok rağbet gördüğü Divan edebiyatında hikâye türü (Yağcı 2002: 147-160) genellikle “gazeller,

¹³ “Hüseyin Cahid, şiir denince akla vezinli ve kafiyeli sözlerin geldiğini, fakat bunlara şiir diyebilmek için ruhumuzda teessür ve teheyhüc uyandırmaları gerektiğini belirtiyor.” (Ercilasun 1994: 153; Erbay 1997: 97)

¹⁴ “Manzum edebî metin, her şeyden önce, çok yönlü bir dil işçiliğine dayanır. Dilin - hem mânâ hem de âhenk unsuru olarak- hassasiyetle kullanılmadığı bir *manzume*, hangi temayı işlese işlesin; vezin, kafiye veya şekil yönünden ne kadar sistematik görünürse görünsün, “edebî” değildir.” (Yıldız 2002: 17)

mesneviler, hatırat ve letaif türleri içine serpiştirilmiş” (Karaköse 2004: 57-58) olarak bulunur. Manzum hikâyeler ise klâsik edebiyatımızda çoğunlukla mesnevî ve destanların içinde yer alan, kendi içinde bütünlüğü olan hikâyeler olarak karşımıza çıkar. Edebiyatımızda manzum hikâye geleneği klâsik edebiyat içinde daha çok mesnevîlerde¹⁵, dinî-tasavvufî metinlerde ve tabii ki çoğunlukla dinî bir mahiyet arz eder. Halka İslâm’ı sevdirmek ve tanıtmak için söylenen birçok manzum hikâyede temel amaç dinî-tasavvufî bir gayeye matuf olduğu, yani halkın anlaması temel alındığı için bu eserlerin dil açısından da arı bir Türkçeye sahip olmaları dikkat çekicidir (Aslan 2006: 189-190).

Edebiyatımızda “manzume/nazım” ile “şiir” arasında ayırım yapılmaya Tanzimat yıllarından itibaren başlandığı görülür. Manzumenin saf/gerçek/estetik şiirin taşıdığı belli başlı vasıfları taşımadığı dikkate alınarak bu ayırma gidildiği açıktır. Bu ayırım üzerine ilk defa duranlar Muallim Naci¹⁶ ve Rezaizade Mahmut Ekrem’dir. Söz gelişi Ekrem *Takdir-i Elhân* adlı kitabında nazmı ve şiiri şöyle ayırmıştır: “Her mevzûn ve mukaffâ lakırdı şiir olmak lâzım gelmez. Her şiir mevzun ve mukaffâ bulunmak iktizâ etmediği gibi.” (Okay 2005: 59; Arseven 2008: 14)

Şiirde mecazlar, imgeler, çağrışımlar, göndermeler, hayaller, açık-kapalı anlatımlar, çok anlamlılık, yüksek duygu ve ses değeri... gibi unsurlar ağır basarken, manzume ve manzum hikâyelerde ise daha çok olay aktarımı, akılda kalıcılık, anlaşılabilirlik, tek anlamlılık, tasvir, konuşma dili gibi unsurlar etkisini hissettirir. O sebeple manzum hikâyelerin sanat yönünün, bu metinlerde şiirselliğin ve estetik kaygının zayıf olduğu iddia edilegelmiştir. Söz gelişi Şerif Aktaş, Mehmet Âkif’in özellikle manzum hikâyelerindeki idealizmi ve şiir cevheri arasındaki ilişkiyi sorgularken şu yorumu yapar: “Bu idealizm, ondaki saf şiir cevherinin gölgede kalmasına sebep olur. Saf şiir, yapısı ve ifade tarzı gereği sosyal, tarihi, dinî ve insanî problemleri açık ve net biçimde ifadeye müsait değildir. Bu demek değildir ki saf şiir, sözü edilen konular üzerinde durmaz. Durur elbette, ancak öğretmez, hissettirir; göstermez, sezdirir; açık değil kapalıdır; anlam eserden çok okuyucuya bağlıdır. İmajlar, çoğunlukla sosyal olanı değil ferdî duyarlılığı aksettirir.” (Aktaş 1996: 34)

¹⁵ “Divan edebiyatında, tahkiyenin şiire yedirildiği ve şiirin tahkiye ile yürüdüğü, kurulduğu biçim *mesnevi* olmakla birlikte diğer biçimler içinde de sembolik veya allegorik anlatımlarda tahkiyenin tercihi söz konusudur... Şiirde her ne olursa olsun, tahkiyeden kaçmak mümkün değildir; ama tahkiyenin hikâye olmadığını gözardı etmemek gerekir.” (Doğan 2000: 204)

¹⁶ Muallim Naci’nin şiir, nazım ve nesir hakkındaki görüşleri için bk. (Tarakçı 1994: 203-222; Özbalcı 2000: 89-91)

Bir manzumenin şiir seviyesine ulaşabilmesi için estetik kaygının ön plânda tutulması, metinde şiir sanatının imge, kelimelerin ses ve duygu değeri, mecazî/çağrışıma dönük anlamlar, az sözle çok şey anlatma, eksilteli anlatım gibi estetik özelliklerin ağırlığını hissettirmesi gerekmektedir. Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif gibi sosyal ve ahlâkî bir ders verme gayesi güden şairlerin manzum hikâyeleri bu anlamda, yine de estetik kaygının ön plânda tutulduğu, ahenk, anlam, estetik haz bakımından başarılı metinlerdir. O sebeple bu tür metinlerin “manzume” veya “manzum hikâye” olarak adlandırılmalarının yanı sıra şiire yaklaşan yönleriyle de “şiir” nitelendirmesini -kısmen- hak ettikleri söylenebilir.

Manzum hikâyeyi şiirden ayıran birçok özellik vardır. Manzum hikâyelerde bir olay örgüsünün bulunması, zaman, mekân ve kişilerin çok belirgin vasıflara sahip olması, kurmaca anlatıcının olaylar üzerindeki hâkimiyeti gibi özellikler manzum hikâyeleri hikâyeye yaklaştırmakta, şiirden uzaklaştırmaktadır. Bu tür metinlerin şiir değil de “manzume” olarak adlandırılmasında da bu özellikler rol oynamıştır zaten.

Gerçekten de bir olayın anlatıldığı bu tür metinlerde şiirsellikten ziyade vezin ve kafiye ile şairin mesaj verme kaygısının hâkimiyeti hissedilir. Özellikle kafiye'nin hâkimiyeti metni manzumeye yaklaştırır. Ancak yine de çok başarılı manzum hikâyelerde şiiriyetin kendini her zaman hissettirdiği de gözden ırak tutulmamalıdır. Bu çerçevede manzum hikâyelerin şiir ve hikâye türlerinden aldığı özellikleri bilmek bu türün örneklerinin nesre veya şiire ne kadar yakın veya uzak durduklarının tespitini kolaylaştıracaktır.

c) Manzum Hikâyenin Şiirden ve Hikâyeden Aldığı Özellikler

Manzum hikâye, edebiyatın en yaygın iki türü olan şiir ve hikâye üzerine kurulan bir türdür. Manzum hikâyeler, şiir ve hikâye türleri üzerine bina edildikleri için, onlarda her iki türün de bazı vasıfları kendini gösterir. Bu bağlamda, yine de, şiirin hikâyeyi içermesinin hikâyenin şiiri içermesinden çok daha kolay olduğunu söylemek gerekir (İmzasız 2000: 5).

Başarılı bir manzum hikâyeyi okuyan kişi metinden hem şiir hem de hikâye tadı alır. Çünkü metne hem şiirin hem de hikâyenin estetik nitelikleri sindirilmiştir. Metnin dizeler hâlinde yazılması, metinde vezin, kafiye, söz ve mana sanatları, imge ve sembollere yer verilmesi o metni şiire yaklaştıran, metinde hikâyelemenin yer alması, akıcı/anlaşılır bir dil kullanılması, konuşma cümlelerinin varlığı, nesir cümlesine yaklaşan birimlerin hâkimiyeti, hikmete ulaştırma, arınmayı sağlama, ders verme, toplumsal veya ferdî konularda nasihatlerde bulunma gibi birtakım amaçların güdülmesi o metni nesre yaklaştıran vasıflardır.

Sanatçıya gelen ilham ona sadece ne yazması gerektiğini değil, aynı zamanda nasıl yazması gerektiğini de fısıldar. Eser, mevzu ile birlikte formun da belirlendiği bir ilham sürecinde şekillenir. Edebî türler temelde iki form üzerine inşa edilirler: Şiir ve diğerleri. Diğer bir ifadeyle şiir ve nesir. Şiir başlı başına bir türken, nesir ile onlarca farklı türde edebî eser üretilmektedir. Aslında bu iki türü birbirinden ayıran en önemli fark üretilmelerinde izlenen dizgesel yöntemden kaynaklanmaktadır. Şiirde diziler/satırlar alt alta; nesirde ise yan yana sıralanırlar. Bu fark aynı zamanda şiir ve nesri birbirinden ayrı iki farklı türsel grubun birer ögesi yapar. Şiiri şiir yapan tek başına bu dizilerin alt alta sıralanması değildir elbette. Çünkü birçok nesir parçasındaki farklı birlikleri alt alta sıraladığımızda ortaya “şiir” çıkmadığını görürüz. O halde şiiri “şiir” yapan başka unsurların varlığından bahsetmek gerekecektir. Bu unsurlar imge, kısa ve eksilteli anlatım, kelimelerin ve kelime birliklerinin ses-anlam ve duygu değeri, her türlü edebî sanat, sapmalar, sözdizimi gibi unsurlardır.

Aslında bir sanatkâr anlatmak istediği hikâyeyi şiir formunda yazmışsa, onun rahatlıkla hikâyeyi değil şiiri öncelediği düşünülmelidir. Çünkü en başta anlatan şairdir, hikâyeci değil. “Ama amacı hikâye anlatmak; o zaman hikâye yazsaymış.” denebilir elbette. Fakat şiir de hikâyeye de anlatma esası üzerine kurulduğuna göre, ayrıca hikâyeci veya şairin neyi anlatıp anlatamayacağını veya nasıl anlatıp anlatamayacağını sınırlandıran veya belirleyen bir merci de olmadığına göre, üstelik sanat “özgürlük” demek olduğuna göre o zaman bu noktada sanatçının özgür seçimini sorgulamak doğru olmayacaktır. Hislerini, düşüncelerini, hayallerini veya hikâyelerini şiir formunda yazmayı tercih ettiğine göre o zaman sanatkârın şiiri öncelediğini tekrar belirtmekte yarar vardır. Söz gelişi Behçet Necatigil “Gizli Sevda” (Necatigil 2002: 99) başlıklı şiirinin hikâyesini şöyle de yazabilirdi:

“Hani bir sevgilin vardı yedi sekiz sene önce. Dün yolda rastladım. Sevindi beni görünce. Sokakta ayaküstü konuştuk ordan burdan. Evlenmiş, çocukları olmuş; bir kız, bir oğlan. Seni sordu. Hiç değişmedi, dedim. Bildiğin gibi. Ağlıyordu. Mesutmuş. Kocasını seviyormuş. Kendilerininmiş evleri. Bir suçlu gibi ezik sana selâm söyledi.”

Necatigil yazmak istediği bu hikâyeyi bu şekilde nesir olarak kaleme alsaydı muhtemeldir ki aşağıdaki şiir şekli kadar tanınmayacak, etkisi şiir kadar olmayacaktı.

Gizli Sevda
Hani bir sevgilin vardı
Yedi sekiz sene önce,
Dün yolda rastladım

Sevindi beni görünce.

Sokakta ayaküstü
Konuştuk ordan burdan,
Evlenmiş, çocukları olmuş
Bir kız, bir oğlan.

Seni sordu
Hiç değişmedi, dedim,
Bildiğin gibi
Ağlıyordu.

Mesutmuş, kocasını seviyormuş,
Kendilerininmiş evleri.
Bir suçlu gibi ezik,
Sana selâm söyledi.

Hem şiir hem de hikâye az sözle çok şey anlatan türlerdir. Ancak bu özellik şiirde daha yoğundur. Hikâyenin açıklayıcı, hüküm bildiren bir dili, nesir dilini kullanması; şiirin ise kapalı veya kapalıya yakın, imgesel bir dili kullanması bu önemli farkın ayırıcı özelliğidir. Bunun dışında manzum hikâyelerin şiir ve hikâyeden aldığı başka özellikler de vardır. Bunlardan biri de hikâyeden aldığı tahkiye usulü, yani hikâyeleme tekniğidir.

İlk ve Temel Özellik: Hikâyeleme

Kurmaca nesir türlerinin hepsi (masal, efsane, destan, fıkra, kıssa, hikâye, roman, piyes) insan hayatını öyküler. Öyküsüz kurmaca bir eser düşünmek pek mümkün değildir. Kurmaca dünyanın nesir cephesinin karşısında yer alan şiir türünde bile sanatkâr yine insanı merkeze aldığı için bu türün bazı örneklerinde de öyküye rastlanması kaçınılmaz olmaktadır. Öykünün olduğu her yerde zaman, mekân ve kişiler çok daha somut olarak kendi varlıklarını hissettirirler. Böylece metin şiir ve öykü bileşimini, şekilce ve kısmen ahenkçe şiirsel bir yapıyı haizken, barındırdığı olay örgüsüyle de bir hikâyeyi andırır.

Sanatçıların başkalarının hayatlarını veya kendi hayatlarını anlatmada en çok tercih ettikleri türler hikâye ve roman olmuştur. Hayatın, uzunluğu dikkate alındığında, en iyi yansıtılabileceği türün roman olduğu aşikârdır. Hikâyelerde ise hayattan kesitler sunulmuştur çoğunlukla. Sanatçılar bu türde kendi hayatlarından, başkalarının hayatından ya da kurmaca hayatlardan kesitler sunmaktadır. Hayatta yaşanan, çoğunlukla şairin de şahit olduğu anlık, saatlik veya günlük olaylar bu anlamda sözün tasarruflu kullanıldığı şiir (manzum hikâye) türüyle daha duygusal, daha

etkileyici bir tarzda anlatılabilmektedir. Görüldüğü üzere bütün edebî türlerde, özellikle hikâye ve romanda esas “anlatma”,¹⁷ yani “olay anlatımı”dır.

Türk şiirinde en eski çağlardaki ilk örnekleri olan destanlardan bugünkü örneklerine kadar zaman zaman tahkiyeye, şiirde hikâyeleme tekniğine başvurulduğu görülür. Bu tür şiirlerde vak’anın öncelendiği, bütün dikkatin vak’a üzerinde teksif edildiği, anlatılanların/anlatılmak istenenlerin vak’anın arkasına saklanarak verilmeye çalışıldığı açıktır. Bu noktayı Şaban Sağlık şöyle izah eder: “Manzum hikâye, şiirle nesrin birlikteliğinden doğan bir alandır/sanattır. Bu alanın asıl unsuru hikâyedir. Hikâyesini daha tesirli, daha kalıcı hale getirmek için şair, şiirin imkânlarını kullanır. Burada şairin asıl hedefi şiir yazmak değil, hikâye söylemektir/yazmaktır.” (Sağlık 2005: 14)

Hikâyelemenin Amacı

Çağlar boyu üretilen ve anlatılagelen fabllarda, masallarda, destanlarda, çoğu fıkralarda, tasavvufi/mistik hikâyelerde olay aktarımı vasıtasıyla ve merak yoluyla heyecan uyandırmak, hislendirmek, öğüt vermek, kıssadan hisse kaptırmak, arındırmak gibi amaçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Hikâye anlatan şiirlerde de bu amaçların biri veya birkaçı her zaman birlikte bulunmuştur.

Tanzimat sonrasında şiirin sosyal meselelere de temas etmeye başlamasının ardından özellikle Tevfik Fikret’in manzum hikâyeleriyle yaygınlaşan sosyal problemleri ve yaraları ele alma, merhamet duygusunu harekete geçirme, arınmayı sağlama gibi gayelerle yazılan manzum hikâyeleri; ders verme, insanî, vicdanî ve bazen de dinî duyguları coşturma gibi gayelerle yazılan Mehmet Emin ve Mehmet Âkif’in manzum hikâyeleri izler.¹⁸ Hatta Mehmet Âkif’in *Safahat*’ı bu anlamda “insandan toplama, millete, vatana, dinî inanca kadar uzanan değerler”i (Parlatır 1986/2: 532) işleyen bir şiir külliyatı olarak karşımıza çıkar.

Bu noktada edebiyatımızda özellikle XIX. yüzyıl sonundan itibaren rağbet gören sosyal içerikli manzum hikâyelerin yazılma amaçlarını Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif’in sanatından hareketle şöyle açıklayabiliriz:

¹⁷ “Hikâye, tarihinin her döneminde veya her toplumun edebiyatlarındaki örneklerinde, öncelikle **anlatma** fiili üzerine kurulmuş bir edebî formdur. “*Anlatma*”, “*hikâye etme*” veya “*tahkiye*”, onun en temel alâmet-i fârikasıdır. Nitekim lügatler, hemen hemen istisnasız bir biçimde “*nakl/nakletme, rivayet, anlatma, anlatı, tahkiye*” vurgusunda bulunurlar.” (Çetişli 2001: 43).

¹⁸ Bu üç şairin manzum hikâyelerinde en çok işledikleri konulardan biri fakirlik ve merhamettir. (Ercilasun 1997/1: 67-75).

a) Mehmet Kaplan, Tevfik Fikret'in manzum hikâyelerini François Coppee'nin merhamet temini ön plana çıkardığı hikâye tarzındaki şiirlerinden etkilenerek kaleme aldığını belirtir (Kaplan 1995: 142-147). Tevfik Fikret manzum hikâye yazmaya batıdan, François Coppee'den etkilenerek başlamış, Mehmet Âkif'in ise manzum hikâye formunu severek bu türde çokça örnek vermesinde doğu hikâyecilerinden Sadi'nin çok önemli bir tesiri olmuştur (Özcan 1985; Kortantamer 1986: 89-134). Âkif'in Sadi'den etkilenmesinin ardından manzum hikâyeye yönelmesinde daha çok bu hikâyeler aracılığıyla ahlakî mesajlar vermek, ferdî ve sosyal yaralara parmak basmak, insanları gerçek dindarlığa çağırarak gayesini güttüğü görülür.

b) Mehmet Âkif'in sanat anlayışı toplumdan yanadır. Ona göre edebiyat kelimesinin kökünün “edeb” olması sanatçının da cemiyetteki hastalıklar ve hasta ruhlarla ilgilenmesini, onlara iyiyi ve doğruyu edebiyat yoluyla göstermesini gerekli kılar. İçtimâî yaraları deşmek, halkı bu konularda uyarmak, insanlara duygu ve heyecan vermek, onlara hassasiyet kazandırmak, onları içinde yaşadıkları toplumun sıkıntılarıyla ilgilenmeye çağırarak, sorumluluk hislerini canlı tutmak edebiyatın amaçlarından (Yetiş 1992: 2-3; Yetiş 2006/2: 71). Bu mantık Âkif'i sosyal hayatın içindeki olaylar ve kişilerle ilgilenmeye, bu yönde mevzular bulmaya ve bunları da en ideal şekilde ancak manzum hikâyelerde işleyebileceği düşüncesine götürmüş olmalıdır. Bu yönüyle Âkif edebiyatımızın ilk sosyal gerçekçi şairi sayılabilir (Ağabegüm 1983: 36).

c) Mehmet Âkif'in Türk şairlerinden Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret ve Cenab Şehabettin'de, batıdan Lamartine, Fils, Zola ve Balzac okumalarında ve en çok da doğudan Sadi'de sırrına vâkıf olduğu kısa manzum hikâye geleneğine bağlanmasında ve *Safahat*'in neredeyse üçte birini dolduracak kadar manzum hikâye yazmasında kısa hikâyelerin etkileyici özelliği rol oynamıştır. Şair özellikle Sadi'nin tasavvufî söyleminden etkilenmiş ve büyük hikmetler çıkarmak konusunda uzun uzun vak'alar anlatmak gerekmediği sonucuna varmıştır (Karadeniz 2001: 153).

Şiirde duygudan çok düşünceye yer veren şairlerin az sözle çok şey anlatmak istediklerine şahit olunur. Mehmet Âkif'in Sadi'de ve Aleksander Dumas Fils'te gördüğü budur. Doğunun ve batının bu usta sanatçıları “insaniyete hizmet” noktasında toplum içinde yaşanan küçük hadiseleri büyük hikmetler çıkararak anlatabilmiştir (Uç 2000: 7).

Anlaşırlık ve Akıcılık

Tanzimat sonrasında yazılan manzum hikâyeler, önceki asırlarda yazılanlara nazaran daha anlaşılırdır. Divan şiiri geleneği içinde yazılan manzum hikâyelerin çoğu yüklü bir Arapça ve Farsça kelime hazinesine sahiptir. Tanzimat sonrasında yazılan manzum hikâyelerin çoğunda ise

yabancı kelime oranının -istisnalar olmakla birlikte- giderek azaldığı görülür. Yine manzum hikâyelerde sade dilin, halk dilinin hâkim olmaya başlaması da Arapça ve Farsça kelimelerin daha az kullanılmasına yol açmıştır. Ayrıca “Yeni Lisan” hareketi de bu şiirlerde sade bir dilin kullanılması noktasında önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Mehmet Âkif dahi özellikle 1910-1920 yılları arasında dildeki sadeleşme eğilimine uzak kalmamış, “Lisanın sadeleşmesi farzdır.” (Agar 2006: 26) diyerek, en çok da manzum hikâyelerinde sade bir dil kullanarak bu eğilime destek vermiştir.

Tanzimat döneminde şiirin büyük oranda sosyal ve politik düşüncelerin aracı olduğu, şairlerin sosyal ve politik düşüncelerini bazı şiirlerinde dolaysız bir biçimde sundukları biliniyor (Çetin 2001: 253). Böylece klâsik edebiyatın imgelerle, mazmunlarla, yoğun Arapça ve Farsça kelimelerle yüklü olduğu dilinden daha anlaşılır, daha dolaysız, kısmen daha sade bir dile geçişin işaretleri ve örnekleri ile karşılaşırız.

Manzum hikâyeler, daha çok akılda kalıcı olması istenen konularda yazılmıştır. Bu tür metinlerde estetik kaygıdan ziyade öğreticilik, ders vericilik ön plândadır. Şiirsellik, şairanelik didaktizmin öne çıkarıldığı bu tür metinlerde geri plândadır. O sebeple böyle metinlere “şiir” değil “manzume” veya “manzum hikâye” adının verildiği görülür.

Tanzimat’tan sonra sade/anlaşılır şiirin yaygınlaşmasında manzum hikâyelerin önemli bir rolü olmuştur.¹⁹ Söz gelişi ilk manzum hikâyelerden olan Şinasi’nin Lafonten’i örnek tutarak yazdığı manzum hikâyeler “sâfi Türkçe” olmamakla beraber, daha canlı ve daha güzel bir Türkçe ile yazılmıştır (Akyüz, 5. bs: 8-9). Diğer taraftan manzum hikâyelerde mısra sonlarında kafiye, mısra içlerinde de “ünlü ve ünsüz sesleri yinelemesi ya da yansımali sözcükleri (onomatopoeia) kullanması”yla “şairin şiirine canlılık, hareketlilik ve akıcılık kazandırmak” (Erden 2000: 69) noktasında başarılı olduğu da aşikârdır.

Manzum hikâyeler halkın, halktan birtakım insanların hayatlarından kesitler sunduğu, çoğunlukla da ferdî veya toplumsal sorunlara parmak bastığı için büyük oranda halk diliyle yazılmıştır. O sebeple açıklık, akıcılık, sadelik bu tür metinlerin en bariz vasıflarından biri olmuştur.²⁰

¹⁹ “... öykü şiire iskelet kazandırırken, aynı zamanda şiirin daha bir algılanabilir olmasını sağlar.” (Ay 2008: 13).

²⁰ “Öyküleyici anlatımda kapalılık yanlış algılamaları, değerlendirmeleri getirebileceği gibi; şairi yanlış saptamalara da götürebilir. Örneğin; toplumsal bir gerçekliği yansıtarken, o farkında olmadan, bir olumsuzluğu savunduğu ya da yanlış bir anlayışı, durumu övgülediği çıkarsanabilir. Kapalılık, böylesi bir şiiri anlamlandırabilmede birtakım sakıncalar getirmektedir. Öyleyse, ilkten söylediğimizi açılarak; bu biçimde yazı-

Nesre Yaklaşan Bir Dil - Nesir Cümlesi

Şiir ile hikâye arasındaki ilişki en genel anlamıyla nazım ile nesir arasındaki ilişki demektir. Hikâye bir nesir türü olduğu için şiir içinde yer alan hikâyeler doğal olarak şiiri -kısmen- nesre yaklaştırmaktadır. Ancak şiir nesre ne kadar yaklaşırsa yaklaşsın aralarındaki ayırt edici farklar hiçbir zaman ortadan kalkmaz (Tosun 2004: 72). Sartre'ın ifadesiyle “Düzyazı yazarı yazıyor, doğru, ozan da yazıyor. Ama bu iki yazma edimi arasındaki tek ortak yan, harfleri kâğıda geçiren elin hareketidir. Bunun dışındaki şeylere gelince; evrenleri birbirinin tam tersidir ve biri için geçerli olan öteki için değildir. Düzyazı, özü gereği yararcıdır; bana kalırsa, düzyazı yazarını seve seve, sözcüklerden *yararlanan* adam diye tanımlarım. Mösyö Jourdain terliklerini isterken, Hitler Polonya'ya savaş ilan ederken düzyazı yaratıyordu. Yazar, *konuşan kimse*'dir: O gösterir, ortaya koyar, buyurur, yadsır, çağırır, yalvarır, hakaret eder, inandırır, araya sokuşturur.” (Sartre 2005: 27-28) O sebeple düzyazının dili çoğunlukla kurudur, soğuktur, tek yüzlüdür. Ozan da yazar gibi “anlatmaya, açıklamaya ya da öğretmeye kalktığında şiir *düzyazısal*'laşır.” (Sartre 2005: 29)

Şiiri “şiir” yapan ve onu nesirden ayıran en önemli unsur kullanılan dildir, üsluptur. Şiirde “dil” her hünerini gösterir okuruna. İmgeler, semboller, benzetmeler, mecazlar, çağrışımlar, göndermeler, somutlamalar, soyutlamalar, çok anlamlılık şiiri yeniden okumalara açık hâle getirir. Şiirin başka bir dile çevrilmesinin onun sihrini yok etmesi, bütün bu, bir dile ait olan hünerlerin başka dillerde gösterilememesinden/gösterilmesinin zorluğundan ileri gelir. Diğer taraftan “Şiir yalnızca düzyazıya değil, başka hiçbir sanata, hiçbir biçime, hiçbir eyleme dönüştürülemeyen bir anlatım aracıdır” (Özel 2002: 42) aynı zamanda.

Şiirin nesre çevrilmesi mümkün olduğunda veya bizzat şiir hep nesir cümleleriyle kurulduğunda o zaman şiirden ziyade dizelere dökülmüş bir nesirden bahsetmek mümkün görülebilir. Bu yöndeki görüşünü Ahmet Haşim şöyle dile getirir: “Denilebilir ki şiir, nesre kâbil-i tahvîl olmayan nazımdır.” (Ahmet Haşim 2007: 6) Bu bağlamda şiire hikâye sokulduğunda artık o yavaş yavaş şiirsel sihrini kaybetmeye ve nesre yaklaşmaya başlamış demektir.

Manzum hikâyelerle birlikte şiirde konuşma üslubunun yaygınlaştığı, günlük hayatın ve olayların, küçük insanın şiire daha fazla nüfuz ettiği, şiirde nesir cümlesinin belirgin bir şekilde nazımla nesri birbirine yaklaştırmaya başladığı görülür. Türk edebiyatında bu yönelim ilk defa

lan şiirlerde açıklık, yalnlık, anlaşılrlık önem kazanmalıdır diyebiliriz.” (Andaç 1989: 283).

kendini Şinasi'nin manzum hikâyelerinde/fabllarında gösterir. Şinasi, bu fabllarında kısa, vâzih, "canlı, hareketli, konuşma sentaksına yakın bir mısra yapısı" (Kaplan 1999: 257, 274) kurmuştur.

Manzum hikâyelerin ya her mısraı ya da birbirini takip eden iki veya üç mısraı birer cümle niteliğindedir. Eğer cümle bir mısrada bitmiyorsa anjambımanla alt mısralarda bitirilir. Manzum hikâyelerin çok büyük oranda bu özelliğe sahip olması, mısraların yan yana yazılması hâlinde bir nesir metniyle karşılaşacağımızı gösterir. Söz gelişi anjambımanın en çok kullanıldığı Servet-i Fünûn şiirlerinde bazı cümleler bir mısraın ortasında başlatılmış veya bitirilmişdir. Bazen bu cümleler bir veya birkaç beyte değil, yedi-sekiz mısraya kadar yayılmıştır. Böyle cümleler âdetâ şiir cümlesi olmaktan çıkarak bir nesir cümlesi hâline bile gelmiştir (Akay 1998: 170). Hüseyin Sîret'in "Ölümünden Sonra" başlıklı serbest müstezadından alınan aşağıda beş mısra uzun bir nesir cümlesi niteliğindedir mesela:

Âh o gülberk-i meşâmın, o sıcak günlerde
Penbe leylakların enfâs-ı harîrisinden,
Tâ uzaklardaki gülbünlerde
Dağınık güllerin âşüfte, açık göğsünden
Duyulan nûkhet-i rûh-âveri şemmetmeyecek.
(Hüseyin Sîret 1909: 115)

Orhan Veli "Nesrin diliyle şiir söylenemez... Şiirle nesir arasındaki ayrılık, nazımla nesir arasındaki ayrılıktan çok daha büyüktür." (Kanık 2003: 46) ve "Nesir dili bir izah dilidir. Şiirin izaha tahammülü yoktur." (Kanık 2003: 46) derken nesrin bildiriye açık, nazmın ve şiirin ise duygusal anlatımlara yakın olduğunu vurgulamıştır. Manzum hikâyelerde ise bildiriden daha çok "ima" söz konusudur. Şair çoğunlukla olay örgüsü ve konuşmalar aracılığıyla imayı bildirinin önüne geçirir. O sebeple özellikle şaşırtıcı bir şekilde bitirilen manzum hikâyeler ima'nın gücüyle daha bir etkili hâle gelirler.²¹

Şiir çok anlamlı, nesir ise genellikle tek anlamlıdır. Hikâye bir şey anlatırken, şiir genellikle birçok şey anlatır. Hikâyenin anlamı genellikle çok fazla değişmez; şiirde ise her okur farklı ayrıntılara, farklı duygu ve düşünüşlere kaptırabilir kendini.

Manzum hikâyelerde nesir cümleleri çok kullanılır. Öyleki bu metinleri nesre çevirmek o sebeple çok kolaydır. Bütün bir metin az bir kelime ekleme-çıkarma-değiştirme faaliyeti ile mensur bir hikâye hâline gelebilir. Belki de bu sebeple Mehmet Kaplan lüzumundan fazla didaktik

²¹ "... ima edilen bir şey, bildirilen bir şeyden çok daha etkilidir. Belki de insan zihni bildirimi reddetme eğilimi gösterir." (Borges 2007: 31).

bulduğu Tefvik Fikret, Mehmet Âkif, Ziya Gökalp ve Mehmet Emin'in, bu edebiyatımızın en fazla manzum hikâye yazmış olan şairlerinin âdeta "manzum bir nesir" meydana getirdiklerini belirtir (Kaplan 1997/2: 224). Ahmet Hamdi Tanpınar da Tefvik Fikret ve Mehmet Âkif'i en çok şiiri nesre yaklaştırmakla eleştirir (Tanpınar 1998: 310).

Konuşma Dili - Sade Dil

Türk şiir dilinin XIX. yüzyılın ortalarına kadar klâsik yapısını büyük oranda koruduğu, şiir dilindeki yeni oluşumların Şinasi'yle birlikte ortaya çıkmaya başladığı görülür. Onun batı şiirinden yaptığı çevirilerinde, La Fontaine'den esinlenerek yazdığı manzum fabllarında ve diğer bazı şiirlerinde sade ve yer yer de sâfi Türkçeyi kullandığına şahit oluruz. Şinasi ile başlayan bu sade yazma eğilimi Ethem Pertev Paşa, Namık Kemal, Ziya Paşa, Recaizâde Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit'te çok fazla örneğine rastlanmamakla birlikte birtakım sade şiirlerle devam etmiş, ancak şiir dilinin alelâde söyleyişten uzak, kendine has bir üslubu olması gerektiğine inanan Ekrem'i örnek alan Servet-i Fünûncular Arapça ve Farsça kelimelerle yüklü bir dil yapısı kurmuşlardır. Şinasi ile başlayan tabii, külfetsiz ve yalın söyleyiş çabaları yarım yüzyıl kadar sonra en güçlü temsilcilerini Millî Edebiyat çevrelerinde bulmuş ve bu eğilim hızla şiir dilinin sadeleşmesini getirmiştir (Parlatır 2002: 237-244).

Şiir dilinin sadeleşme eğiliminde Millî Edebiyat şairleri kadar Mehmet Âkif'in de önemli bir rolü vardır. Âkif'in manzumelerini Türk edebiyatının en başarılı manzumeleri yapan temel unsurlardan biri konuşma dilidir. Mehmet Âkif'in muarızları dahi manzum hikâyelerinde kahramanları tabii, tekellüfsüz ve sade bir dille konuşturan şairi takdirle karşılamıştır. Söz gelişi "Raif Necdet, Safahât'ı «en ziyâde yükselten şiirlerin, sâde ve tabii bir üslûbla kaleme alınan manzûm küçük hikâyeler» olduğu kanaatindedir." (Andı 1996: 52) Gerçekten de Âkif'in manzum hikâyelerinin en belirgin üslubu konuşma üslubudur. Şair halk deyişlerini, sokaktaki insanın tabii konuşmasını, deyim ve atasözlerini, argo kelimeleri, tekerlemeleri, ikilemeleri, sıfatları çokça kullanarak canlı, tabii, kıvrak ve anlaşılır bir dil yapısı kurmuştur (Parlatır 1986/1: 97-127).

Konuşma dilinin hâkim olduğu manzum hikâyelerin doğal olarak anlaşılabilirliği daha fazla olmaktadır. Mehmet Âkif, *Safahat*'in ilk şiiri olan Fatih Camii'nde şiirin yarısından sonra manzum bir hikâyeye anlatır. Bu hikâyeye ile öncesindeki bölümün dil, cümle yapısı ve anlaşılabilirlik açısından ne tür farklar gösterdiğini Orhan Okay şöyle ifade eder: "Dil ve üslup bakımından da, *tasvir* kısmının daha sanatkârane, daha eski ve terkipli olması karşısında, *tahkiye* kısmında sâde ve konuşma diline yakın bir ifade görülmektedir. İlk kısmında sentaks bakımından beyitlerde tamam-

lanan cümlelere karşı, son bölümlerde Servet-i Fünun'la başlayan anjambman tarzı cümle yapısının hâkim oluşu dikkati çeker.” (Okay 1990: 183) Yine Âkif'in *Fatih Kürsüsünde* başlıklı manzum hikâyesinde de kısa ve anlaşılır cümleler ile soru ve heyecan cümlelerinin çokluğu dikkati çeker (Doğan 2006: 144).

Romantizmle Karışık Realizm

Manzum hikâyeler, hikâye türünün örneklerinde olduğu gibi yaşanmış veya yaşanması mümkün hayatların hikâyelerini anlatırlar. Bu metinler âdeta acıma, arınma, sosyal sorumluluk üstlenme gibi duygu ve düşüncelerin yansımalarını sunmaları ve hayattan alınmış olmalarından dolayı bir taraftan romantik bir taraftan da realist özellikler gösterirler. “İnsanın duygu yönünün ağır bastığı bildirilerin en iyi örneklerini şiir dilinde” (Aksan 1995: 26) bulmakla birlikte manzum hikâyeler de bütün bir hayatı veya hayatın bir çehresini gerçekçi bir şekilde yansıtmak noktasında çok başarılı olabilmektedir. Mehmet Kaplan bu tür başarılı metinler için Mehmet Âkif'in manzum hikâyelerini örnek verir. Hatta Kaplan'a göre bu manzum hikâyeler aracılığıyla “Türk edebiyatında onun kadar içinde yaşadığı devri bütün teferruatı ile gören ve gösteren başka bir şâir yoktur.” (Kaplan 1997/1: 174)

Manzum hikâyeler özellikle toplum içinde hasta, fakir, mağdur, mazlum insanları ve toplumun aksayan yönlerini konu edinmeleri bakımından realist bir karakter gösterirler. Diğer taraftan bu tür metinler şairlerin çeşitli ferdi ve toplumsal meselelere romantik bir yaklaşımla yönelmelerinin neticesinde doğmuş metinlerdir. Manzum hikâyelerin bu iç içe geçmiş gibi görünen iki yönü romantik ve realist hikâyeciliğimiz çerçevesinde ayrıca ele alınmalıdır.

Tasvir

Türk edebiyatında manzum hikâye yazan şairler içinde en realisti Mehmet Âkif'tir. Âkif bu yönünü tasvirlerdeki güçlü realist anlatımlarına borçludur (Göçgün 1991: 410). Kâzım Yetiş de “Safahat'ta Tasvirin Gücü” başlıklı makalesinde benzer bir yorum yapmaktadır: “Safahat'taki şiirlerin gücü bir anlamda tasvirin gücünden beslenir.” (Yetiş 2006/1: 111)

Hem şiirin hem de hikâyenin aslı araçlarından biri olan tasvir nesre yaklaşan bir dil üretir. Ancak şiirdeki tasvirin hikâyeye göre daha çok sezdirme, kapalı anlatım aracılığıyla, hayalde çağrışım yoluyla ve kısa yapıldığı görülür. Hikâyede ise anlatım daha açık, uzun ve düşünce ağırlıklıdır.

Uzunluk

Manzum hikâyelerin şiirlere nazaran çoğunlukla uzun anlatılar olduğu görülür. Hikâyelerin kişi, zaman, mekân ve olay kadrosunun genişliği manzum hikâyelerin de bu sebeple uzun anlatılar olarak karşımıza çıkmasına sebep olmuştur. Zira şiirde öykü anlatımı şiirin uzamasının en temel sebeplerinden biridir. Manzum hikâyelerin eski şiirde kendilerine kaside ve daha çok mesnevî türünü zemin olarak seçmiş olmaları da bu örneklerin uzun anlatımlar için müsait olmasıyla alakalıdır.

Şiir ile Hikâye Arasında Diğer Bir Tür: Öykü-Şiir (Şiir-Hikâye)

Manzum hikâyelerde şiire has anlatım ve özelliklerden/şiirsellikten daha çok ön plâna çıkan unsurun “hikâyeleme” olduğu kesindir. Manzum hikâyelerin mısralarla yazılması ve genellikle güçlü bir kafiye düzenine bağlı olmaları, onları görsel ve işitsel olarak şiire yaklaştırsa da, gerçekte şiirsellikten uzaklaştırmakta ve hikâyeye daha çok yaklaştırmaktadır. Oysaki hikâye anlatan bazı şiirlerde bu hikâyeler şiiriyetin arkasına gizlenmiştir. Bu tür metinlerde “hikâyeleme”, olay aktarma gayesi çok fazla sırtmaz. Şiire has vasıfların hikâye kadar, hatta hikâyeden daha fazla baskın olduğu dikkati çeker. İşte manzum hikâyelerden bu yönüyle bariz bir şekilde ayrılan şiirlere “öykü-şiir” veya “şiir-hikâye” denmektedir.

a) Öykü-Şiir/Şiir-Hikâye Nedir?

Manzum hikâyelerin sanat değerleri hep tartışılmalıdır. Bu hikâyelerde dinî, siyasi, ideolojik söylemlerin ön plâna çıkarılması, didaktizmin, mesaj kaygısının ve en önemlisi de olay anlatımının öncelenmiş olmasının bu tür değerlendirmelerde payı büyüktür. Oysaki öykü-şiirler manzum hikâyelerden bu anlamda çok farklıdır. “Öykü-şiirler, ilk önce şiir olarak kabul görmüşlerdir. Onların öykü değerleri, şiirselliklerinin gerisindedir.” (Sağlık 2001: 362)

Bazı makale ve kitaplarda manzum hikâyelerden ayrı özellikler gösterdiği belirtilen öykülü şiirler için “öykü-şiir” veya “şiir-hikâye” terimi kullanılmıştır. Manzum-hikâye’de hikâyenin, nazma dökülmüş hikâyenin öncelendiği; öykü-şiir’de ise öykünün şiir içinde eritildiği bir yapının ağırlığı hissedilir. Öykü-şiirin manzume/manzum hikâye değil de daha çok “şiir” olarak nitelenmesinde onun bu yönü etkili olmuştur.

Şiir, az sözcükle yoğun anlamların, çağrışımların, imgelerin yansıtıldığı bir sanat türüdür. Şiir-hikâye ise çoğunlukla dar bir olay örgüsünün, yoğun bir yaşantının, daha çok soyut veya soyuta yakın bir imgeleme ve zaman-mekân-olay örgüsü bakımlarından bazen belirsizliğe kayan bir yapıda sunulan metinlerdir. Diğer taraftan bu metinlerde zaman ve

mekân açısından hızlı geçişler de görülür. Aynı zamanda kişi, zaman, mekân kadrosu manzum hikâyelere göre dardır.

Hikâyenin metne hâkim olduğu değil, hikâyenin eritildiği bir şiirdir “şiir-hikâye”. Bu açıdan bakınca şairin amacının metnin oluşumunda belirleyici bir rol oynadığı açığa çıkar. Şairin birincil amacı toplumsal bir yaraya parmak basmak ve ders vermekse o zaman hikâyeleme, olay üzerinden aktarma ağırlığını hissettirecektir. Aksine şair vermek istediği duygu veya düşünceyi estetik bir yapıda sunmayı amaçlamış ve hikâyeyi şiir içinde eritmişse, hikâyenin ağırlığı/hâkimiyeti metinde güçlü bir şekilde hissedilmiyorsa o zaman da ortaya şiir-hikâye çıkar muhakkak ki.

Öykü-şiirlerde nesir cümlesi ve nesir cümlesine yaklaşan yapılar manzum hikâyedeki kadar fazla görülmez. Belki öykü-şiirlerin nesri için “ritmik nesir” (Aytaç 1991: 43) ifadesini kullanmak daha doğrudur.

Behçet Necatigil özellikle 1935-1950 arasındaki “Yeni Türk şiirinin konu bakımından daha çok “küçük adam”ın hayat maceralarına, gündelik hayatın insanlarına yöneldiğini, bunun da şiirde narratif yani hikâye unsurunun ağır basmasına yol açtığını, dolayısıyla yeni şiirde şiir-hikâye çığırının açıldığını ve uzun zaman rağbet gördüğünü belirtir.” (*Bütün Eserleri 6*’dan aktaran Çetin 1997: 289)

Şaban Sağlık, Ahmet Muhip Dıranas’ın “Fahriye Abla” başlıklı şiirini öykü-şiir olarak nitelendirmektedir. Fahriye Abla’da Dıranas öykü unsurunu bir “çeşni” olarak kullandığı ve şiir sanatının dışına çıkmadığı için başarılı bir şiir yazabilmiştir: “Bu ikinciler öykü unsurunu bir ‘çeşni’ olarak gördükleri ve ustaca kullandıkları için asla şiir sanatının dışına taşmazlar. Mesela, Dıranas’ın ‘Fahriye Abla’ şiiri, bence kusursuz bir şiirdir. Ancak bu şiirin satır aralarına bir de öykü gizlenmiştir. Zannedirim bu şiirden hareketle bir de sinema filmi yapıldı. Film bile yapıldığına göre demek ki bu şiirde bir öykü var. Ancak şunu belirtelim ki, bu metin bir şiirdir. Okuyucu bu metinden öncelikle şiir tadı almaktadır. Bu tadı alırken zihnine Fahriye adlı bir kadının öyküsü de âdeta kendiliğinden gelip yerleşmektedir.” (Sağlık 2005: 14)

Öykü-şiirlerde de kişi veya kişilerin hikâyesi anlatılır, ancak bunlarda hikâye şiir(selliğ)e hâkim olamamış, şiir içinde eri(til)miştir. Diğer taraftan şiir kapalılığa, çok anlamlılığa, az sözle çok şey anlatmaya, sezdirmeye, yeniden okumalara müsaitken, şiir-hikâyelerde -manzum hikâyelerle benzeşir tarzda- kapalılık yerini açıklığa, çok anlamlılık yerini neredeyse tek anlamlılığa, az sözle çok şey anlatmak yerini çok sözle az şey anlatmaya, yeniden okumalar ise yerini tüketilen anlama bırakır.

b) Behçet Necatigil'e Göre "Şiir-Hikâye"

"Öykü-şiir" veya "şiir-hikâye" olarak adlandırılan bu türü edebiyatımızda tartışmaya açan sanatkar Behçet Necatigil olmuştur. Bu tür için "şiir-hikâye" terimini kullanan Necatigil'e göre, "şiir-hikâye" şiirle hikâye arasında bir türdür (Çetin 1997: 69). Şair, manzum hikâye ile şiir-hikâyeyi birbirinden ayıran en önemli farkı şöyle ifade eder: "İçinde gündelik gözlem ve yaşamalardan izler bulunan şiirler, 'derin ve tarif edilemez bir heyecan verdikleri, bizi bir rüya ve hatıra dünyasına götürebildikleri', yani halis şiire yaklaştırdıkları takdirde manzum hikâye değil, birer şiir-hikâyedir." (Necatigil 1999: 198).

Behçet Necatigil'e göre bu türün temel özellikleri şunlardır:

1. Şiirde olay anlatılırken her şey ayrıntılı olarak verilmez, yerinde boşluklar ve kısaltmalar yapılır.

2. Olaylar yansıtılırken, şiir dışı birçok basitliklerden, uzatmalardan, ölçüsüzlüklerden uzak durulur.

3. Olaylar yansıtılırken duygu ve düşünce derinliği sağlanır.

4. Şiirde hikâye eritilir.

5. Hikâyenin verilişinde kuru bir anlatımdan çok lirik bir üslûp kullanılır.

6. Olaylar, doğrudan doğruya yaşandığı, görüldüğü andakine uygun, henüz sisler gerisine çekilip hareketlerini kaybetmesine imkân verilmemiş bir gerçek anlatılır." (*Bütün Eserleri 6*'dan aktaran Çetin 2003: 46; Çetin 1997: 288)".

Şiirde hikâye her milletin edebiyatında çağlar boyu var olmuştur. Bizde ise bu tür hikâye anlatan şiirler için uzun zaman "manzum hikâye" terimi kullanılmıştır. Yukarıda da değinildiği üzere ilk defa Behçet Necatigil tarafından hikâye anlatan şiirler arasında bir ayrıma gidilmiştir. Necatigil'e göre hikâye anlatan şiirleri ikiye ayırmak gerekir: "manzum hikâye" ve "şiir-hikâye". Necatigil "şiir-hikâye" terimi hakkındaki görüşünü kısaca şöyle ifade etmiştir: "Bir şiir şüphesiz sadece bir hikâye değildir. Ama başka başka, birbirine uzak gerçekleri, yaşamaları bir soyutlama prizmasından geçirerek vermiyorsa, yani arada boşluklar bıraksa bile birbirine bağlı oldukları ilk bakışta görülebilecek yaşantıları anlatıyorsa hikâyeye çok yaklaşmış olur. Şimdilik edebiyat kitaplarımızda böyle bir tür yok, ama ileride "şiir-hikâye" diye şiirle hikâye arasında ortak bir türe yer verileceğini umuyorum." (Necatigil 1999: 185).

Necatigil'e göre edebiyatımızda "şiir-hikâye" ilk defa Abdülhak Hâmid'de görülür. Şair *Belde yahut Divaneliklerim* adlı eserinde Paris

serüvenlerinin hikâyesini anlatır. Küçük şiirlerin birleşmesinden meydana gelen *Belde*'deki şiirlerin bazılarına edebiyatımızda şiir-hikâyeye hazırlık gözüyle bakılabilir. Tevfik Fikret'in *Balıkçılar*'ı ise Servet-i Fünûn yıllarında yazılmış ve edebiyatımızın en güçlü, en olgun şiir-hikâyesidir Necatigil'in ifadesiyle (Necatigil 1999: 186).

Behçet Necatigil “Şiirimizde Hikâye” başlıklı konferansında gündeme getirdiği “şiir-hikâye” türüne yine bu konferansta örnekler verir. Şair, bu örneklerin niçin manzum hikâye değil de şiir-hikâye olduğunu açıklamaya çalışır. Yalnız Necatigil'in verdiği örnekler ve yaptığı açıklamalara bakıldığında şairin şiir-hikâyenin sınırlarını bir hayli geniş tuttuğu görülecektir. Ona göre Tevfik Fikret'in “Balıkçılar”ının yanı sıra Yahya Kemal'in “Mahurdan Gazel” ve “Ses”, Cahit Külebi'nin “Esmâ'nın Hikâyesi”, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın “Dönence Kokusu”, hatta Cemal Süreya'nın “Sizin Hiç Babanız Öldü mü?” başlıklı şiirleri de birer şiir-hikâyedir. Bu şiirlerin birbirinden çok farklı niteliklere sahip olması, okuru neredeyse manzum hikâye dışında kalan ve içinde az da olsa hikâye havası taşıyan/sezilen bütün şiirleri “şiir” değil de şiir-hikâye olarak nitelemek yanlıgisına düşürebilir.²²

Behçet Necatigil'in kuramsal olarak temellerini attığı şiir-hikâye'nin yine Necatigil'in şiirinde birçok örnekle somutlaştırıldığı görülür. Onun “Kara Sevda”, “Aile”, “İhtiyarlık”, “Hastane”, “Bir Ölümünden Kalanlar”, “Kördüğüm”, “Evler”, “Evcik”, “Tahta, Kürsü, Çocuklar”, “Yazlık Bahçe”, “Geceleyin Erkekler”, “Varyete”, “Renkli Fener”, “Boşluk”, “Barbaros Meydanı”, “Elif” (Necatigil 2002: 19-59) gibi daha çok sayıda öykü-şiiri vardır.

SONUÇ

İnsanoğlu ilk çağlardan bugüne kadar hikâye anlatmak ve şiir söylemekten/yazmaktan vazgeçmemiştir, bundan sonra da vazgeçmeyecektir. Çünkü özellikle hikâyeler ve hikâye içeren şiirler açısından bakıldığında “başkalarının hayatı”nı öğrenmek ve ifşa etmek okura/dinleyene/izleyene her zaman cazip gelmiştir. Bu cazibeye hikâyenin anlatılması/okunması sırasında yaşanan zevkin yanı sıra şiirin asaletinin ilave hazzını da katarsak şiirde anlatılan hikâyelerin taşıdığı estetik hazzın son derece yüksek bir değere sahip olduğunu düşünebiliriz (Borges 2007: 45, 47).

²² Manzum hikâyelerin vezinli ve kafiyeli oluşu ve didaktizmin ön plâna çıkışı gibi en belirgin özelliklerinden sıyrılmış olan Cumhuriyet sonrası öykü anlatan metinlere bütünüyle “öykü-şiir” gözüyle bakanlardan birisi de Şahin Taş'tır: “Geçen yüzyılın, daha çok da 19. yüzyılın bu konudaki verimlerinde, hikâye-manzûme; günümüzdeki verimlerde ise öykü-şiir ilişkisinden söz edilebilir.” (Taş 2003: 155)

İnsanoğlunun en evrensel anlatma pratiği içinde yer alan hikâye ve şiirin coğrafyamızdaki önemli bir ayağı olan Divan edebiyatı geleneğinde çok çeşitli türdeki eserlerin manzum olarak yazıldığı bilinmektedir: Kısaslar, aşk hikâyeleri, mesneviler, tarihler, tezkireler, siyasetnameler... Diğer taraftan bu dönemin özellikle *Leyla vü Mecnun*, *Hüsn ü Aşk*, *Yusuf u Zeliha* gibi aşk hikâyelerinin anlatıldığı mesnevileri birer manzum roman niteliği taşırlar. Ancak Divan şiiri geleneğinde hangi manzum roman veya hikâyeyi ele alırsak alalım, bunların Tanzimat'tan sonra yazılan manzum hikâyelerden çok belirgin yönleriyle ayrıldığı görülür. Entriğin, heyecan uyandıran olay örgüsünün zayıflığı, her beyti benzetme, mazmun ve diğer sanatlarla süsleme gayesinin şiirdeki hikâyenin takibini zorlaştırması, soyut-tasavvufî-mecazî-sembolik anlatım ile birlikte Arapça-Farsça kelime hazinesinin genişliğinin metni zor anlaşılır kılmaması gibi belli başlı unsurlar eski manzum hikâyeler ile Tanzimat'tan sonraki manzum hikâyelerin farkları arasında yer alır.

Tanzimat'tan sonra giderek yaygınlaşan şiir içinde hikâye anlatan *manzum hikâye* ve *öykü-şiir* türlerinin örnekleri edebiyatımızda sade dil kullanılması ile anlaşılabilirliğin ön plânda olduğu, olay örgüsünün öncelendiği, toplum ve fert sorunlarının, milletin maruz kaldığı felaket ve meselelerin işlendiği, küçük insanın acıları ve aşklarının, evrensel insanî konuların ele alındığı şiirler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şiir içinde hikâye anlatılmasıyla nesrin ve nazmın birtakım vasıfları kaçınılmaz bir şekilde iç içe geçmiştir. Söz gelişi bu iki türün örneklerinde diyaloglar, olay anlatımı ile birlikte bir metni şiirden ziyade hikâyeye yaklaştıran bir unsurdur. Olay örgüsü, zaman, mekân ve kişiler hayatın içinde yer alan somut öğeler olduğundan bu unsurların varlığı da şiiri hikâyeye, yani nesre yaklaştırmaktadır. Ayrıca anjanbıman, halk dili, anlaşılabilirlik, tek anlamlılık, imgeden soyutlanmışlık gibi unsurların da şiiri nesre yaklaştırdığını belirtmekte fayda vardır.

KAYNAKÇA

- AGAR, M. Emin (2006), "M. Âkif ve Sadeleşmeye Bakışı", *Kültür*, S. 2, s. 26-28.
- AĞABEGÜM, Ayla (1983), "Âkif'in Manzum Hikâyeleri", *Türk Edebiyatı*, S. 113, s. 36-40.
- Ahmet Haşim (2007), "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar", *Piyale*, Hazırlayan: Sabahattin Çağın, Çağrı Yayınları, 2. bs., İstanbul, s. 4-12.
- AKAY, Hasan (1998), *Servet-i Fünûn Şiir Estetiği*, Kitabevi, İstanbul.
- AKSAN, Doğan (1995), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Engin Yayıncılık, 2. bs., Ankara.
- AKTAŞ, Şerif (1996), "Millî Romantik Duyuş Tarzı ve Türk Edebiyatı III: Mehmet Âkif Ersoy", *Türkiye Günlüğü*, S. 40, s. 32-39.

- AKYÜZ, Kenan (5. bs), *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi (1860-1923)*, İnkılâp Kitabevi.
- ALİŞ, Şehnaz (1994), *Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye-Mensur Şiir-Manzum Hikâye (1896- 1901)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.
- ANDAC, Feridun (1989), “Şiirde Öyküleme”, *Gerçekçilik Yolunda*, Cem Yayınevi, İstanbul, s. 272-285.
- ANDI, M. Fatih (1996), “Safahat-Birinci Kitab’ın Devrinde Uyandırdığı Akisler”, *Türkiyat Mecmuası*, C. XX, İstanbul, s. 37-67.
- ANDI, M. Fatih (1997), “Halid Ziya’nın Mensûr Şiirleri I”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXII, s. 23-45.
- ARGUNŞAH, Hülya (2002), “Mensur Şiir ve Siyah İnciler”, *Siyah İnciler*, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. XI-LII.
- ARİSTOTELES (1999), *Poetika*, çev. İsmail Tunalı, Remzi Kitabevi, 8. bs., İstanbul.
- ARSEVEN, Tülin (2008), *Her Güzel Şey Şiirdir (Elhân/Takdir-i Elhân, Metin-İnceleme)*, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara.
- ASILTÜRK, Bâki (2006), *1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul.
- ASLAN, Namık (2006), “Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdecî Ali’ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları)”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 20, s. 189-207.
- AY, Arif (2008), “Şiir ve Tahkiye”, *Edebiyat Ortamı*, Yıl: 1, S. 5, s. 12-13.
- AYDOĞAN, Bedri (1996), “Mehmet Âkîf’in Manzum Hikâyeleri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 4, S. 4, s. 7-54.
- AYTAÇ, Gürsel (1991), “İstanbul’un Gözleri Mahmur”, *Edebiyat Yazıları II*, Gündoğan Yayınları, Ankara, s. 43-46.
- AYTAŞ, Gıyasettin (2006), “Edebî Türlerden Yararlanma”, *Millî Eğitim*, S. 169, s. 261-275.
- CELÂL, Metin (1999), “Türlerarası İlişki”, *E Dergisi*, Yıl: 1, S. 8, s. 52.
- CUDDON, J. A. (1984), *A Dictionary of Literary Terms*, Penguin Books, Middlesex: England.
- ÇETİN, Nurullah (1997), *Behçet Necatigil, Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÇETİN, Nurullah (2001), “Türk Şiirinde Anlam Sorunu”, *Hece* [Türk Şiiri Özel Sayısı], S. 53-54-55, s. 247-262.
- ÇETİN, Nurullah (2003), *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi, Ankara.
- ÇETİŞLİ, İsmail (1986), *Servet-i Fünûn’da Mensûr Şiir (İnceleme-Metin)*, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Elazığ.
- ÇETİŞLİ, İsmail (1987), “Türk Edebiyatında Mensûr Şiirin Doğuşu, Gelişmesi ve Özellikleri”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. I, S. 2, Elazığ, s. 97-119.

- ÇETİŞLİ, İsmail (1995), “Mehmet Rauf’un Mensûr Şiirleri Üzerine Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, s. 109-127.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2001), “Mitten Modern Hikâyeye Hikâyenin Sergüzeşti”, *Bizim Külliye*, S. 8, s. 41-46.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2006/1), “Halit Ziya Uşaklıgil’in Mensur Şiirleri-Romantik Bir Sanatkârın Çılgınlıkları”, *Halit Ziya Uşaklıgil Sempozyumu* (8 Aralık 2006-Kayseri’de sunulan bildiri). 17.01.2009 tarihinde http://www.yeniturkedebiyati.com/2007/03/22/haljet_zajeya_ujuakligjeljen_mensur_jujejerlerje_p.html adresinden erişildi.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2006/2), “Mensur Şiir”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 3, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 343-358.
- DERVİŞOĞLU, Efnan (1995), *Türk Edebiyatında Mensur Şiir*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- DIRİN, İlyas (2000), “Şâirlerin Hikâye Sevdası”, *Hece* [Türk Öykücülüğü Özel Sayısı], S. 46-47, s. 211-224.
- DOĞAN, Âbide (2006), “Mehmet Âkif Fatih Kürsüsünde”, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim* (Mehmet Âkif Ersoy Özel Sayısı), S. 73, s. 136-145.
- DOĞAN, Mehmet Can (2000), “Şiir ve Hikâye”, *Hece* [Türk Öykücülüğü Özel Sayısı], S. 46-47, s. 204-210.
- ECE, Selami (2004), “Mesnevilerde Öyküleme Özellikleri ve Üslûp”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 10, S. 23, Erzurum, s. 11-21.
- ENGİNÜN, İnci (2004), “Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiir ve Hikâyeleri Arasındaki Benzerlik”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, 5. bs., İstanbul, s. 240-249.
- ERBAY, Erdoğan (1997), *Eskiler ve Yeniler*, Akademik Araştırmalar, Erzurum.
- ERCİLASUN, Bilge (1994), *Servet-i Fünûn’da Edebî Tenkit*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- ERCİLASUN, Bilge (1997/1), “Mehmet Âkif, Mehmet Emin ve Tevfik Fikret Arasında Bir Mukayese”, *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 67-75.
- ERCİLASUN, Bilge (1997/2), “Yenileşme Devri Türk Edebiyatında Batı Tesiri ve Servet-i Fünûn’un Rolü”, *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler 1*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 271-292.
- ERDEN, Aysu (2000), “Öyküde Şiirsellik Boyutu Üzerine”, *Anadili (Dil ve Edebiyat Dergisi)*, S. 19, s. 67-86.
- ERDEN, Aysu (2002), *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*, Gendaş Yayınları, İstanbul.
- FUAT, Memet (1996), “Öykülü Şiir”, *Dağlarda Yüreğim*, Adam Yayınları, İstanbul, s. 234-236.

- GARİPER, Cafer (2006), “Türk Edebiyatında Mensur Şiir Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 4, S. 7, s. 361-409.
- GÖÇGÜN, Önder (1991), “Mehmet Âkif’in Realist Cephesi ile Manzum Hikâyeleri”, *Türk Edebiyatı Araştırmaları*, C. 2, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, s. 403-423.
- GÖKALP-Alpaslan, Gonca (1995), “Şiir + Öykü + Tiyatro ya da İstanbul’un Gözleri Mahmur”, *Edebiyat ve Eleştiri*, C. 3, S. 18, s. 18-26.
- GÖKÇEK, Fazıl (2005), *Mehmet Âkif’in Şiir Dünyası*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- GÖZLER, H. Fethi (1975), *Örnekleriyle Türkçe ve Edebiyat Bilgileri Kaynak Kitabı*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
- GÜR, Âlim (2007), “II. Meşrutiyet Döneminde İslamcılık ve Bu Düşüncenin Edebiyata Yansıması”, *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 371-427.
- HORATA, Osman (2000), “Evliya Çelebi Seyehatnâmesi’ndeki Manzum Kısımlar”, *Türkbilig*, S. 3, s. 34-44.
- HUYUGÜZEL, Ömer Faruk (1986), “Mehmet Âkif’in Asım’da Başvurduğu Anlatım Vasıtaları ve Teknikleri”, *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 31-52.
- HÜSEYİN Sîret (1909), *Leyâl-i Girîzân*, Matbaa-i Ahmed İhsan, 2. bs., İstanbul.
- İmzasız (2000), “Hikâyenin Şiirle Ayrımı”, *Athlar*, S. 4, s. 5.
- KANIK, Orhan Veli (2003), *Şairin İşi*, YKY, İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet (1995), *Tevfik Fikret/Devir-Şahsiyet-Eser*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet (1997/1), *Hikâye Tahlilleri 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet (1997/2), *Şiir Tahlilleri 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- KAPLAN, Mehmet (1999), “Şinasi’nin Türk Şiirinde Yaptığı Yenilik”, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 253-274.
- KARADENİZ, Abdurrahim (2001), “Mütevazi Bir Şair: Mehmet Âkif Ersoy”, *Hece* [Türk Şiiri Özel Sayısı], S. 53-54-55, s. 150-156.
- KARAKÖSE, Saadet (2004), “Divan Şiiri Gazellerinde Tasvir ve Tahkiye”, *İlmî Araştırmalar*, S. 18, s. 45-59.
- KARATAŞ, Turan (2004), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, 2. bs., Ankara.
- KAVRUK, Hasan (1998), *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- KAYA, Ahmet İhsan (2007), “Mehmet Âkif ve Hikâye Sanatı”, *Dergâh*, S. 214, s. 10-11.
- KORTANTAMER, Tunca (1986), “Mehmet Âkif ile Sadi Arasında Muhteva ve Anlatım Tekniği Açısından Bir Karşılaştırma Denemesi”, *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 89-134.

- MAZIOĞLU, Hasibe (1985), “Divan Edebiyatında Hikâye”, *Doğumunun Yü-züncü Yılında Ömer Seyfettin*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, s. 19-36.
- Mehmet Rauf (2002), *Siyah İnciler*, Hazırlayan: Hülya Argunşah, Çağrı Yayınla-rı, İstanbul.
- NECATİGİL, Behçet (1999), “Şiirimizde Hikâye”, *Düzyazılar 2*, YKY, İstanbul, s. 185-198.
- NECATİGİL, Behçet (2002), *Behçet Necatigil/Şiirler-Bütün Yapıtları*, Hazırla-yanlar: Hilmi Yavuz-Ali Tanyeri, YKY, İstanbul.
- OKAY, M. Orhan (1990), “Mehmet Âkif’in Bazı Şiirlerinde Şekil Muhteva Münasebetleri”, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 176-183.
- OKAY, M. Orhan (2005), *Poetika Dersleri*, Hece Yayınları, 2. bs., Ankara.
- ÖZBALCI, Mustafa (2000), “Şiire ve Şâire Dair Bazı Notlar”, *Kültür Köprüsü*, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 85-105.
- ÖZDEMİR, Emin (2002), *Yazınsal Türler*, Bilgi Yayınevi, 5. bs., Ankara.
- Özel, İsmet (2002), *Şiir Okuma Kılavuzu*, Şûle Yayınları, İstanbul.
- PARLATIR, İsmail (1986/1), “Mehmet Âkif’in Şiiri Üzerinde Bir Üslup İncele-mesi”, *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Âkif Ersoy’u Anma Kitabı*, AÜ Rektörlüğü Yayınları, Ankara, s. 97-127.
- PARLATIR, İsmail (1986/2), “Mehmet Âkif’te Acıma Duygusu ve ‘Hasta’ Manzumesi”, *Türk Dili*, S. 420, s. 532-535.
- PARLATIR, İsmail (2000), *Tevfik Fikret’in Dil ve Edebiyat Yazıları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- PARLATIR, İsmail (2002), “Yeni Türk Şiirinin Oluşmasında Türkçe”, *Türkbilig*, S. 3, s. 237-244.
- SAĞLIK, Şaban (2001), “Şiirin Kapsam Alanındaki Kardeş Sanat: Öy-kü/Öykünün Şiirdeki Macerası”, *Hece* [Türk Şiiri Özel Sayısı], S. 53-54-55, s. 350-370.
- SAĞLIK, Şaban (2003), *Cahit Sıtkı Tarancı’nun Hikâyeleri Üzerine Bir İncele-me*, Hece Yayınları, Ankara.
- SAĞLIK, Şaban (2005), “Şiir İle Hikâye Arasındaki Geçişler”, Röportaj: Dinçer Eşitgin, *Dergâh*, S. 190, s. 12-16.
- SAĞLIK, Şaban (2007), “Ne Şiirin İçinde Ne De Büsbütün Dışında-Minimal Öyküler ve Şiir”, *Hece Öykü*, S. 19, s. 53-61.
- SAĞLIK, Şaban (2008), “Mehmet Âkif’in Şiirlerindeki Hikâye Unsurları”, *Hece* (Mehmet Âkif Ersoy Özel Sayısı), S. 133, s. 362-393.
- SOLOK, Cevdet Kudret (1995), *Örnekli Türk Edebiyatı Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- STETİE, Salah (1995), “Gize Karşı Harikûlade-‘Narrative’ Şiir Üzerine Düşün-celer”, çev. Halil Gökhan, *Nar-Edebiyat Ürünleri Dergisi*, S. 5, s. 88-103.

- ŞİNASI (1960), *Müntehâbât-ı Eş'ar*, Yay. (haz. Süheyl Beken), Dün-Bugün Yayınevi, Ankara.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (1998), "Yahya Kemal Hakkında", *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, 5. bs., İstanbul, s. 309-316.
- TARIM, Rahim (1997), "Giriş", *Siyah İnciler / Düzyazı Şiirler*, YKY, İstanbul, s. 11-25.
- TAŞ, Şahin (2003), "Şiirsel Öyküler/Öyküsel Şiirler", *Eylül Öykü*, S. 2, s. 155-156.
- TODOROV, Tzvetan (2001), *Poetikaya Giriş*, (çev. Kaya Şahin), Metis Yayınları, İstanbul.
- TODOROV, Tzvetan (2004), *Fantastik/Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım*, (çev. Nedret Öztokat), Metis Yayınları, İstanbul.
- TOSUN, Necip (2004), "Şiirden Romana Kısa Öykü", *Hece Öykü*, S. 1, s. 70-75.
- TÖKEL, Dursun Ali (1999), "Buğdaya, Himmete ve Atletli Adam'a Dair", *Kafdağı*, S. 47, s. 33-36.
- UÇ, Himmet (2000), *Mehmet Âkif ve Hikâye San'atı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- UYGUR, Selda (2005), *Türlerarası İlişkiler Açısından Ziya Osman Saba'nın Şiir ve Öyküleri*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- WELLEK, R.-A. Warren (1983), *Edebiyat Biliminin Temelleri*, (çev. Ahmet Edip Uysal), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- YAĞCI, Şerife (2002), "Klasik Türk Edebiyatı Geleneğinde Hikâye", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 141, s. 147-160.
- YALÇIN, Mehmet (1991), *Şiirin Ortak Paydası (Şiirbilime Giriş)*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas.
- YETİŞ, Kâzım (1992), *Mehmet Âkif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- YETİŞ, Kâzım (2006/1), "Safahat'ta Tasvirin Gücü", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim* (Mehmet Âkif Ersoy Özel Sayısı), S. 73, s. 109-116.
- YETİŞ, Kâzım (2006/2), *Bir Mustarip Mehmet Âkif Ersoy*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- YILDIZ, Saadettin (2002), "Manzum Edebi Metinlerin Karşılaştırılmasında Stilistik Yapı İncelemesi'nin Önemi", *Tohum*, S. 5, s.17-18.